

28962

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK FAKÜLTESİ

T-28962

İ Z N İ K ' T E

BİZANS DÖNEMİNE AİT DİNİ YAPILARIN İNCELENMESİ

ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

RÖLÖVE - RESTORASYON ANABİLİM DALI

LİSANSÜSTÜ BİTİRME TEZİ

YÖNETEN : Yrd. Doc. Dr. LÜTFÜ YAZICIOĞLU

HAZIRLAYAN : Mimar SABRİYE ÇELENK GÖNENÇ

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

RESTORASYON ANABİLİM DALI

İstanbul - 1993

İÇİNDEKİLER

öNSÖZ:

1. BÖLÜM İZNIK'İN GENEL TANIMI

1. COGRAFYASI

1.1. Konumu

1.2. İdari Bölünme

1.3. Jeolojik Yapı

1.4. İklim

2. TARİH SÜRECİNDE İZNIK

2.1. İlk Çağ da İznik

2.2. Hellenistik Çağda İznik

2.3. Roma Çağında İznik

2.4. Hıristiyanlık Çağında İznik

2.5. Bizans Çağında İznik

2.6. Türkler Döneminde İznik

3. SOSYAL VE KÜLTÜREL YAPI

4. EKONOMİK YAPI

4.1. Turizm

4.2. Endüstri ve Ticaret

4.3. Tarım ve Hayvancılık

II. BÖLÜM ; İZNIK'TE BİZANS DÖNEMİNE AİT DİNİ YAPILARIN İNCELENMESİ

1. GENEL TANITIM

1.1. H.Sophia Kilisesi

1.2. Kilise 1

1.3. Kilise 2

1.4. Kilise 3

1.5. Koimmesis Tes Theotokos Kilisesi

1.6. Böcek Ayazma:

2. PİLOT YAPIDA RÖLÖVE - RESTORASYON

(H.SOPHIA KİLİSESİ)

2.1. Rölöve Raporu

2.2. Restorasyon Raporu

2.3. Rölöve Projesi

2.4. Restorasyon Projesi

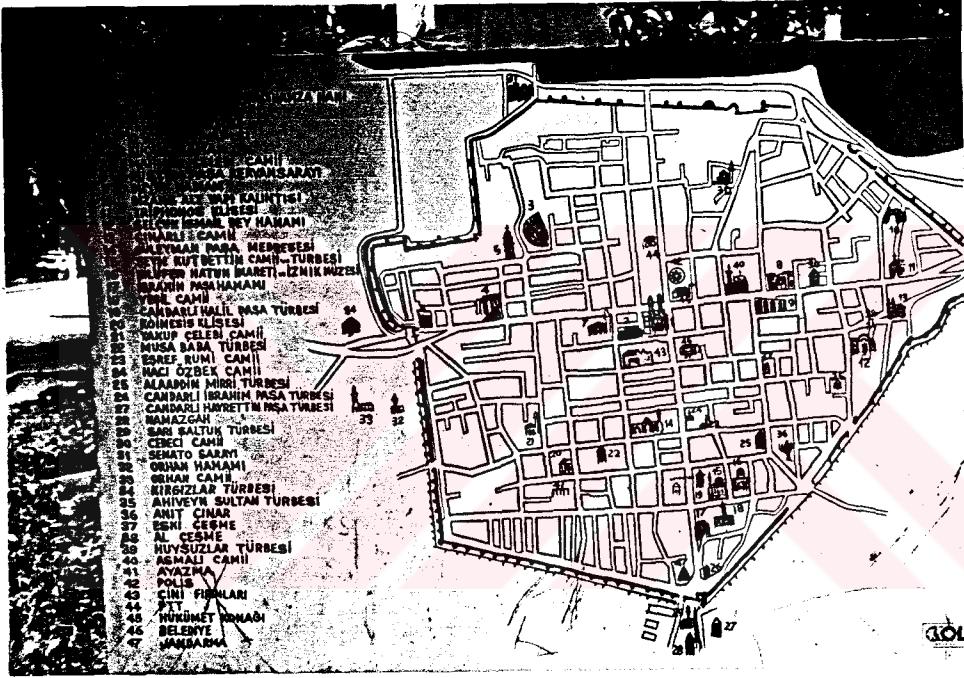
3. SONUÇ VE ÖNERİLER

BİBLİYOGRAFYA

ÖNSÖZ

Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Rölöve Restorasyon Kürsüsü Lisansüstü bitirme tezi olarak " İZNIK'TE BIZANS DÖNEMİNE AİT DİNİ YAPILARIN İNCELENMESİ " adı altında hazırlanan bu çalışma İznik ilçesindeki bu değerli anıtların yaşatılması için sağlıklı koruma tedbirleri alınmasına katkıda bulunmayı da amaçlamaktadır. Çalışma kısaca, İznikte bulunan Bizans dönemine ait dini yapıların incelenmesi ile bunlardan H.Sophia Kilisesi'nin rölöve-restorasyon ve çevre düzenleme projelerini içermektedir. Çalışmanın amacı ise Bizans dönemi dini yapılarının mimari ve tarihsel değerlerinin araştırılıp belgelenmesi ve koruma önerileridir. Çalışmanın yürütülmesinde , yürütücülük göreviyle yakın ilgi göstererek yönlendiren Yrd.Doç.Dr. Lütfü YAZICIOĞLU ile tüm anabilim dalı öğretim görevlilerine teşekkür ederim.

Sabriye Çelenk Gönenc , Şubat 1993

İZİK GENEL PLANI

I. BÖLÜM

İZNİK'İN GENEL TANITIMI

1. COĞRAFYASI

1.1 KONUMU

İzник, Bursa iline bağlı bir ilçe olup, İzник gölünün doğu kenarında, göl seviyesinden 8 - 10 m. yükseklikte yer alır. [Harita 1]

İlçenin doğusunda Osmaneli, güneyinde Yenişehir, batısında Gemlik ve Orhangazi, kuzeyinde Karamürsel ve Gölcük bulunur. [1]

İlçe, Bursa'ya Yenişehir üzerinden 77 km., İstanbul'a ise 200 km. uzaklıktadır. [2]

1.2 İDARİ BÖLÜNME

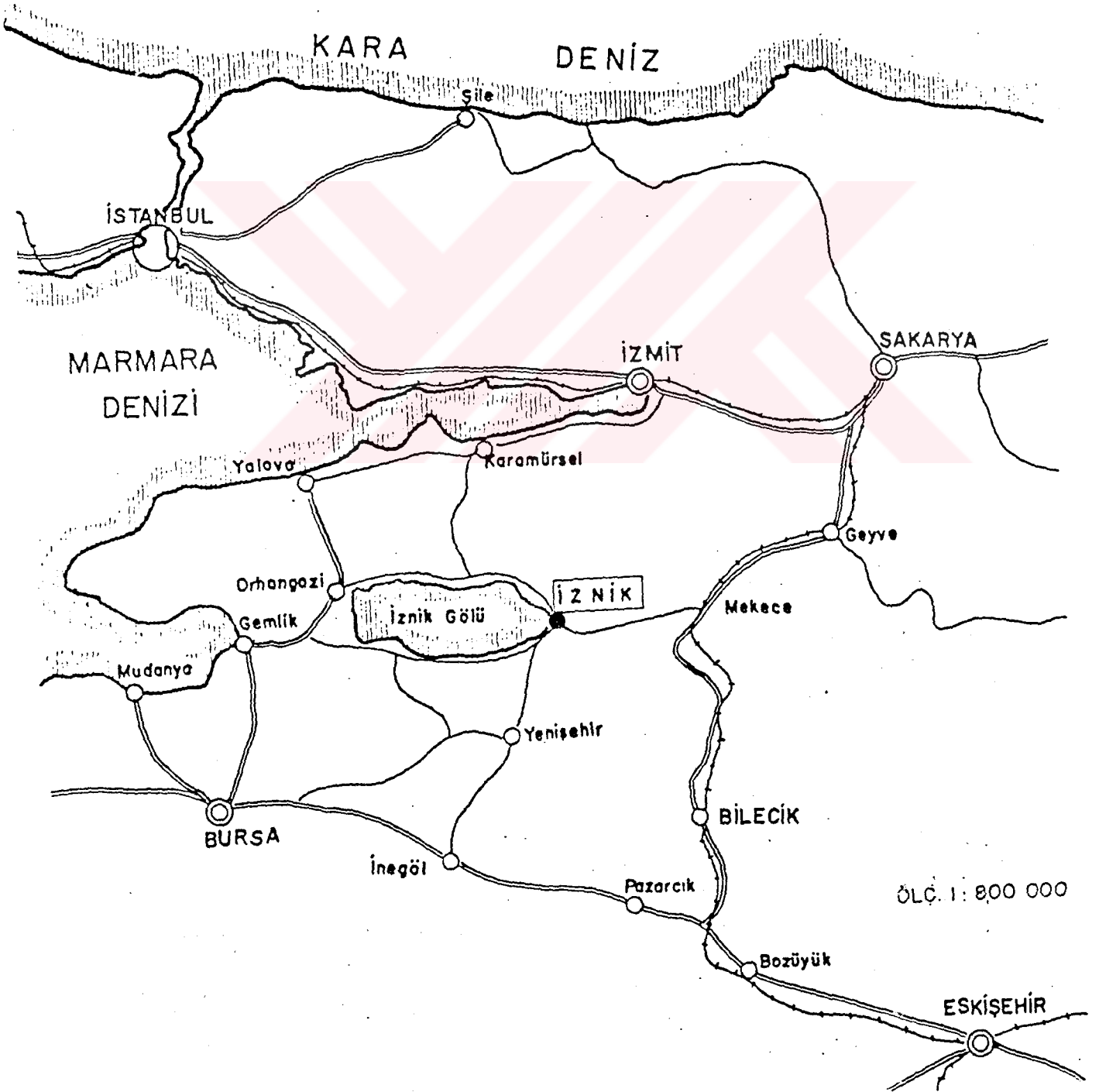
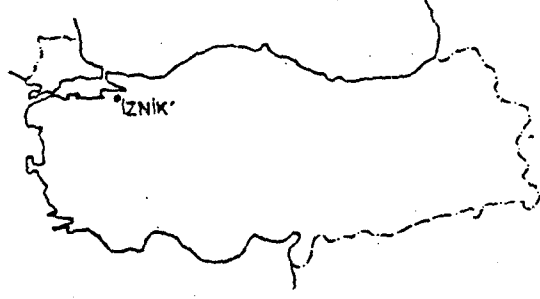
Tek bucaktan ibaret olan ilçenin merkez bucağa bağlı 37 köyü vardır. Bunlardan, Dereköy, Aydınlar, Çandarlı, Demirişik, Elbey li, Elmalı, Gürmüzlü, Hacı Osman, İnıklı ve Şerefiye Köylerindetarihi yapılar yer alır. [3]

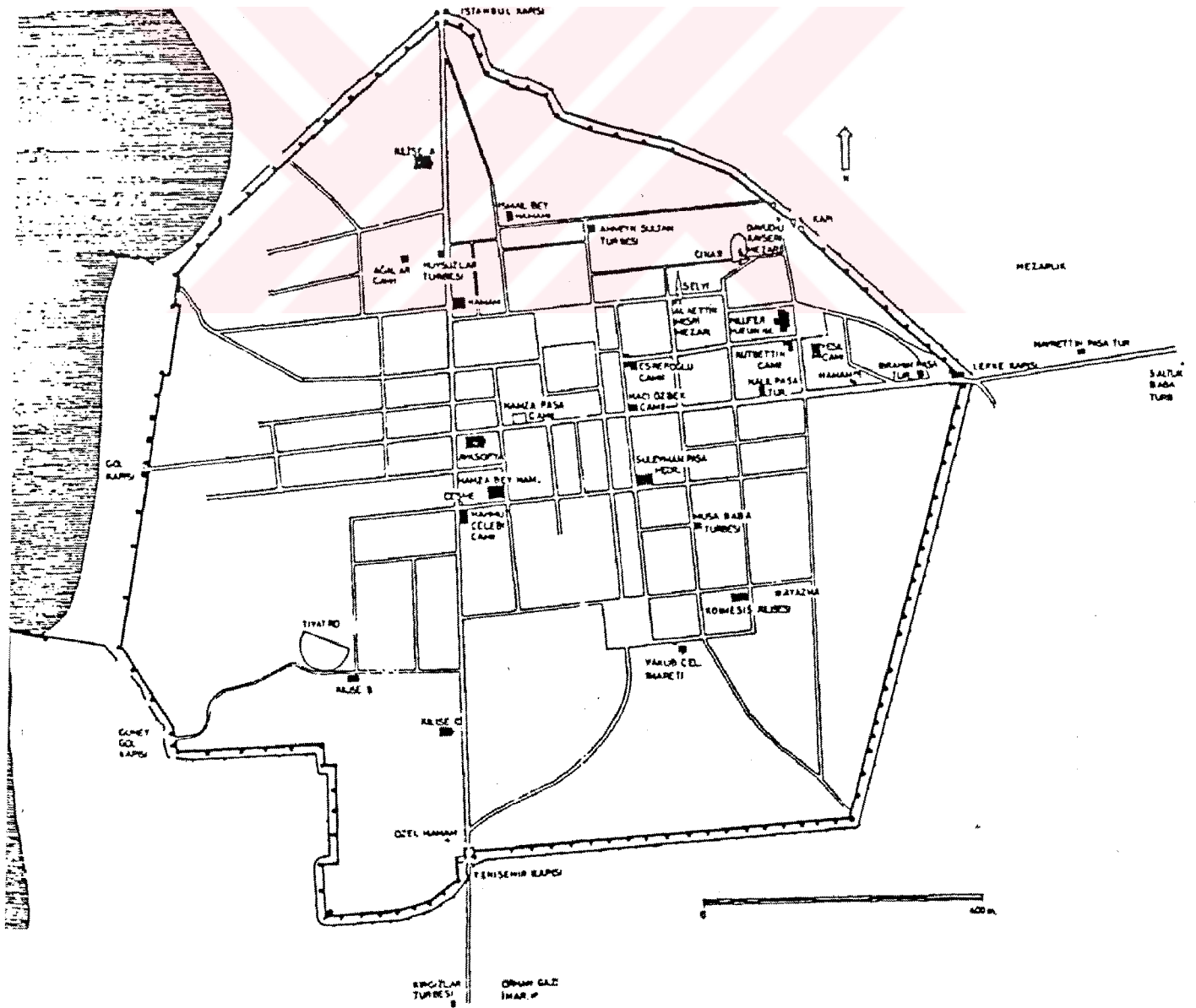
1.3 JEOLJİK YAPI

İzник ilçesi, ortasında bir göl bulunan İzник çukur alanını ve bu alanı çevreleyen dağlık kesimleri içine alır.

Bu çukur alan, kuzeyden Samanlı dağları ile kuşatılmıştır.

BÖLGEDEKİ YERİ

İznik şehri planı

Iznik Gölü 'nün güney kıyısında gölle Yenişehir Ovası arasında doğu - batı doğrultusunda uzanan, ortalama yüksekliği 550 - 600 m. olan dağ ve yaylalar (Sarımese Dağları, Kirazlı Yayla) vardır.

Iznik Gölü'ne kuzeyden az miktarda su dökülmektedir. Doğu'dan ise göle Iznik Deresi dökülür. Iznik Gölü'nün suları Garsak Suyu yolu ile Gemlik Körfezi'ne akar. [4]

1.4 İKLİM

Iznik'te, Marmara Bölgesi'ndeki genel iklim koşulları gözlenmektedir. Yazlar sıcak, kışlar ise ılık geçer. İlçede en sıcak ay Temmuz, en soğuk ay ise Ocak ayıdır. Yıllık sıcaklık ortalaması ise 14.4 °C dir. Bununla birlikte yaz günlerinde sıcaklığın 38-40 °C ye çıktığı görülmektedir.

Iznik ve çevresinde yıllık ortalama yağış tutarı 709 mm. dir.

Bu miktar yükseklerle doğru artar. En yağışlı mevsim kışır ve yağışın % 36 sı kış aylarında düşer. Yaz yağışı ise ancak bütün yağışın %12.5 i kadardır. [5]

2. TARİH SÜRECİNDE İZNIK

2.1 İLKÇAĞDA İZNIK

Büyük İskender'in ölümünden sonra onun kurmuş olduğu geniş İmparatorluğun Krallıklar halinde paylaşılması sonucu komutanlarından Antiganos, MÖ. 316 yılına doğru İlkçağ'da adı Askania olan İznik Gölü kıyısında bir şehir kurmuş ve şehre kendi adından esinlenerek Antigoneia adını vermiştir.

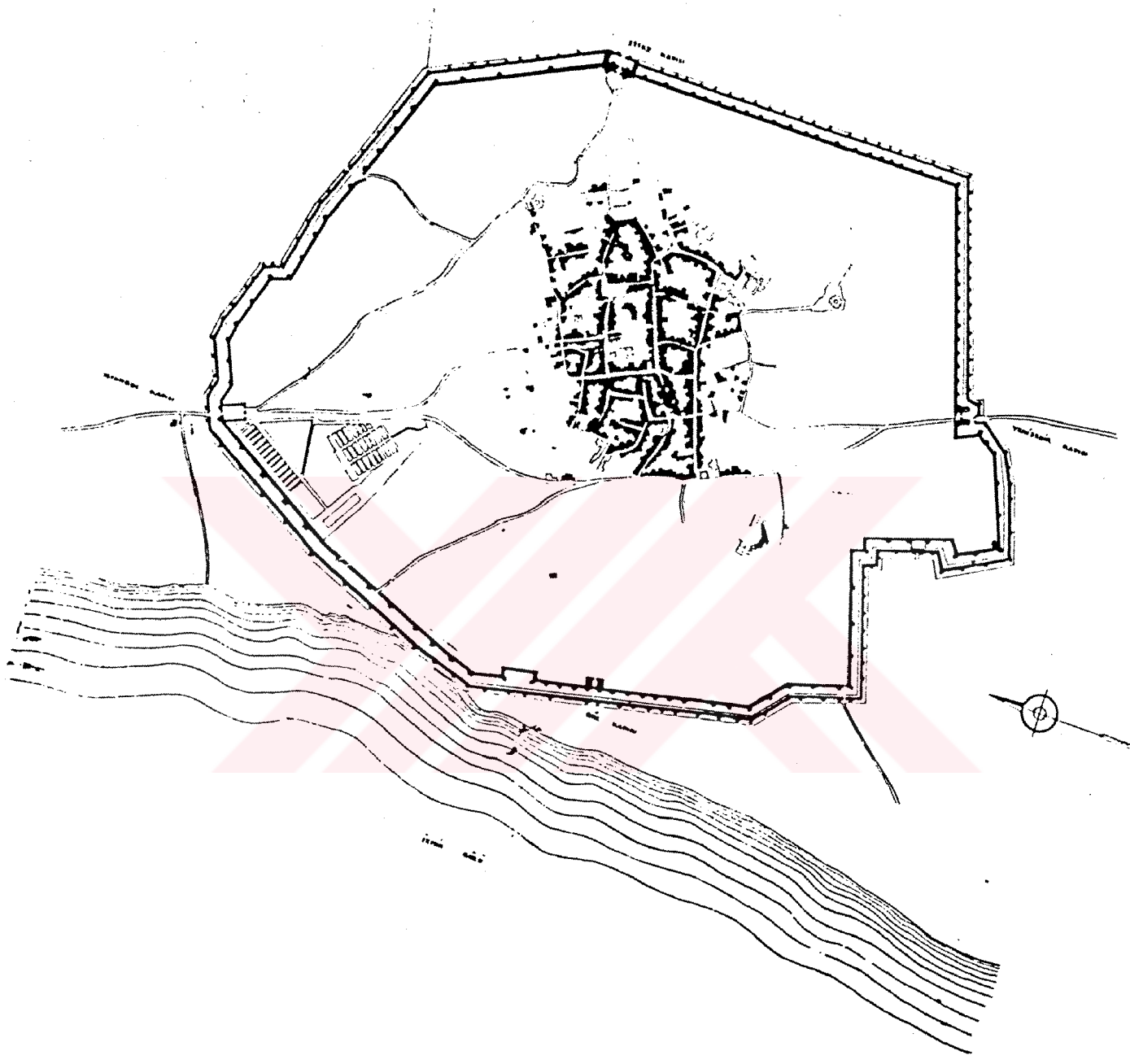
Bir süre sonra (MÖ. 301) Antiganos, Lysimakhos'a karşı açtığı savaşta yenik düşüp ölünce, şehrin adı Lysimakhos'un karısı Nike'den esinlenilerek Nicaea'a çevrilmiştir. [6]

2.2 HELLENİSTİK ÇAĞDA İZNIK

İznik, MÖ. 4.YY.'da, Hellenistik çağın bütün şehirleri gibi karelere bölünmüş düzenli bir plana sahipti. Şehrin etrafını çevreleyen surlar bir taraftan göl kıyısına dayanıyordu.

İlkçağın ünlü coğrafyacısı Strabon'a göre tam ortada Gymnasion bulunuyor ve buradaki bir taş anıttan, şehrin dört kapısı görülebiliyordu. [7]

İznik, bir süre Bithnia Krallarının başkenti olmuş, ancak Kral I. Nikomedes [MÖ.278-250]'in Nikomedia şehrini kurup burayı başkent yapmasıyla bu durum sona ermiştir. Kral III. Nikomedes'in [MÖ. 91-78]'in Krallığını Roma İmparatorluğuna devretmesi ile İznik Roma idaresine girmiştir.

2.3 ROMA ÇAĞINDA İZNIK

Roma ağında İznik'in eski sınırları genişletilmiş ve yeni sur kapıları yapılmıştır. Büyük bir deprem sonucu 123 yılında harap olan şehri İmparator Hadrianos [117 -138] imar ettirmiş ve surları yeniden yaptırmıştır. Bundan dolayı Hadrianos şehrin ikinci kurucusu olarak nitelendirilmiştir. [8]

İznik'te Roma ağına ait bir tiyatronun kalıntıları ve bazı tonozları gl kıyısı ile Yenişehir Kapısı arasındaki kesimde görülmektedir.

Daha geç dönemlerde yıkılmış olan bu tiyatronun taşları surların onarımında kullanılmıştır. [9]

İznik'in büyük bir ailesinden gelen Asklepiodos'un oğlu I. Casius Philiscus için dikilmiş olan anıt - mezar obelisk şeklin dedir ve şehrin dışındaki bir tepe üzerinde hala durmaktadır.

Dikilitaş yada Bektaş adı ile anılan anıt-mezar, yaklaşık olarak 1.55 m. yükseklikte benzeri görülmemiş  koşeli bir mermerden yapılmıştır.

şehir ikinci ve nc yüzyıllarda büyük depremlere maruz kalmış ve oldukça büyük zararlar grmştir. İmparator Valerianus [253 -260] döneminde ise Gotların saldırıları sonucunda yakılıp yıkılmıştır. Bu tahribatların ardından İznik kısa sürede yeniden inşa edilmiştir.

2.4 HIRİSTİYANLIK ÇAĞINDA İZNIK

İmparator I. Constantinus devrinde, Hıristiyanlığın devletçe resmen tanınmasıyla İznik, önemli bir olaya sahne olmuştur.

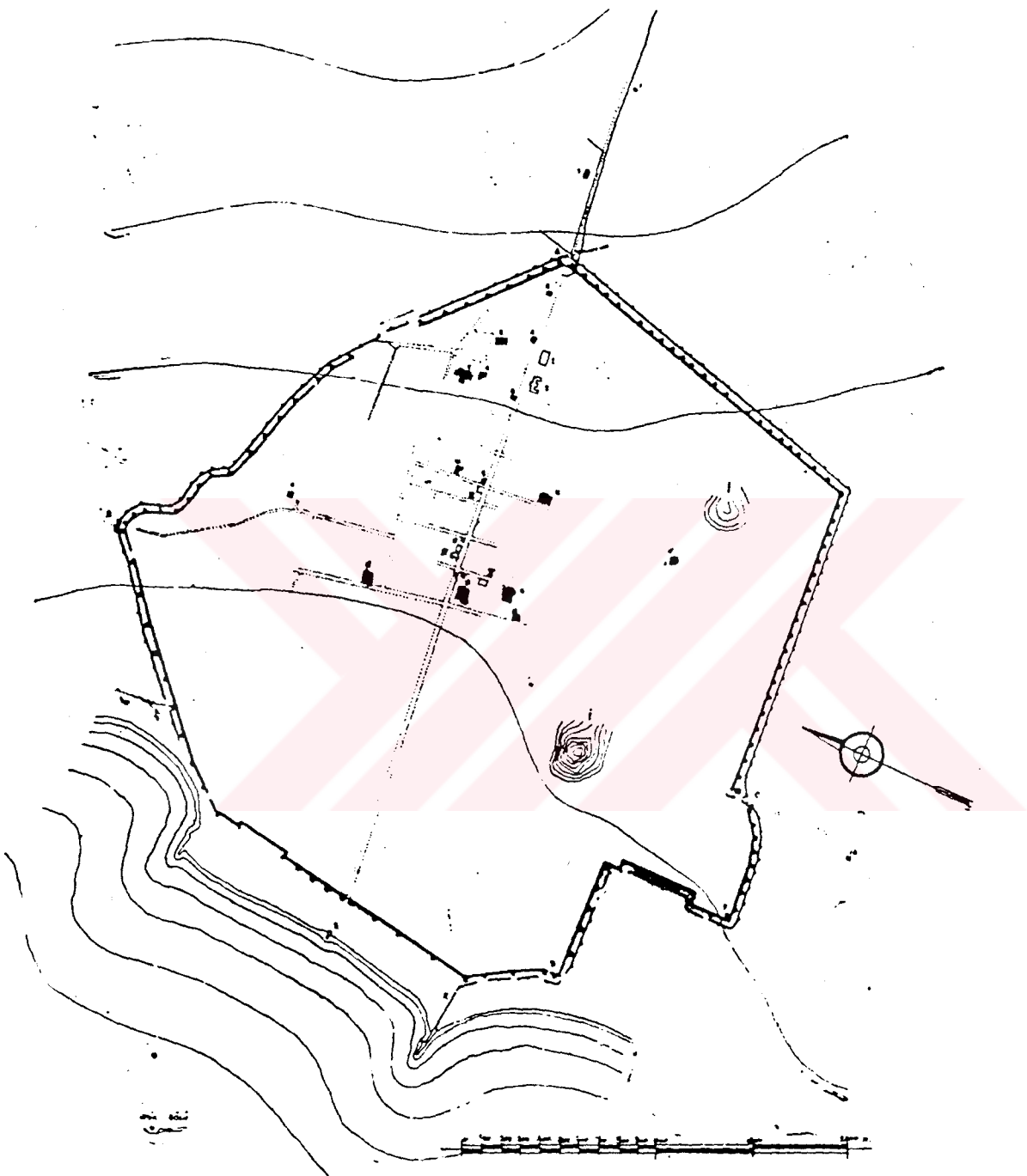
Tarihte " Birinci ökümenik Konsil " adı ile bilinen ve buradaki sarayda yapılan toplantıda Hıristiyan üçlemesine karşı bir görüş ortaya çıkmıştır. Bu görüşe göre İsa Tanrı'nın oğlu değil sadece bir insandır. 318 kadar Piskoposun hazır bulunduğu toplantıda, İsa'nın Tanrının oğlu olduğu görüşü benimsenmiştir. [10]

325 yılında yapılan bu toplantı, parçalanmak üzere olan Roma İmparatorluğu'nda Hıristiyanlarla devletin birleşmesini sağlaması açısından önem taşır.

İznik'te Erken Hıristiyanlık Çağı'na ait bir mezar odası bulunmuştur. Üzeri bir tonozla örtülü olan odanın tavanı renkli freskolarla bezenmiştir. Şehrin dışında yer alan bu mezar odası günümüzde harab edilmiş bir durumdadır.

2.5 BİZANS ÇAĞINDA İZNIK

İznik'te 358, 362 ve 368 yıllarında meydana gelen depremler ve 420 yılındaki kıtlık şehre büyük zararlar vermiştir. İmparator İustinianos [527 -565] zamanında yeniden canlanmaya başlayan İznik'te, bu devirde su yolları yenilenmiş, kilise ve manastırlar yapılmıştır.

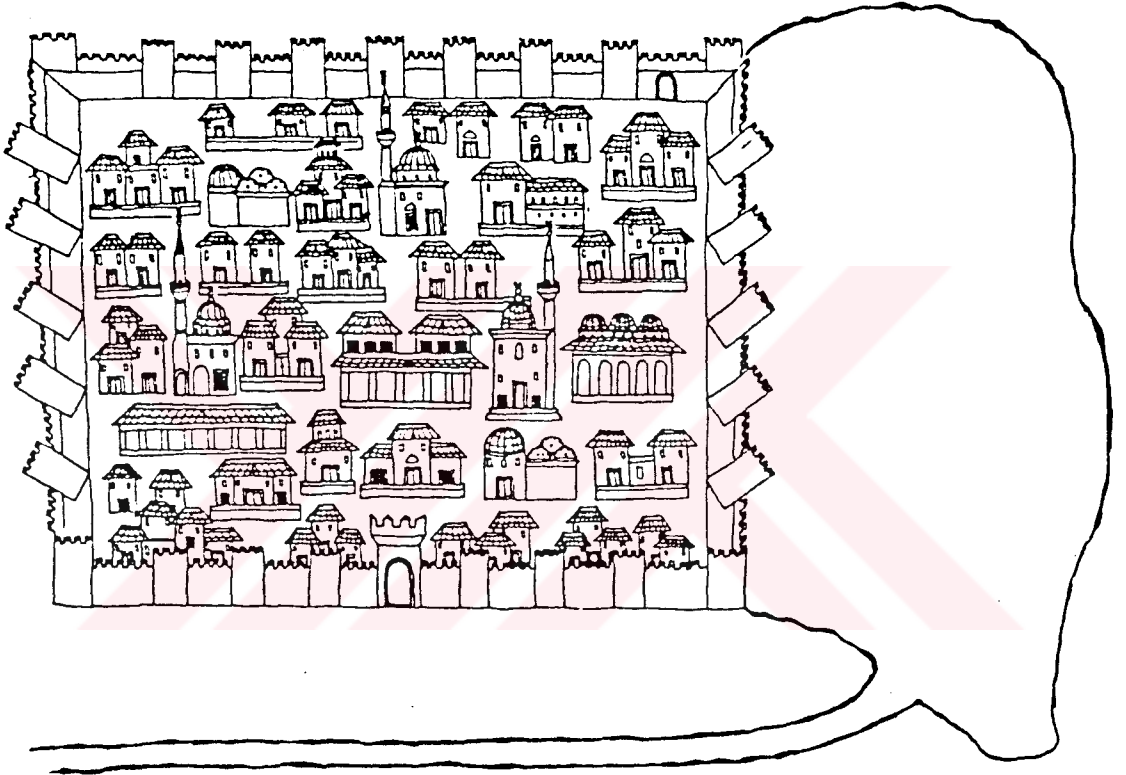
725 ve 727 yıllarında Araplar tarafından kuşatılan şehrin surları zarar görmüştür. 740 yılındaki depremde İznik'in yeniden harap olmasına yol açmıştır.

İkonoklasma döneminde, İmparatoriçe Eirene tarafından yeniden resimseverliğe dönebilmek amacıyla H.Sophia Kilisesi'nde İkinci Konsil toplanmıştır. [787 yılında] 11. Yüzyılın ikinci yarısında Bizans İmparatoru VI. Michael Stratiyikos'a baş kaldıran komutanlardan İsaakhios Komnenos, İznik'i ele geçirmiş, 1057 yılında İstanbul'a girmiş ve İmparator olmuştur.

1067 yılındaki depremle kiliselerin hepsi yıkılmış, surlar ve kulelerde büyük zararlar oluşmuştur.

2.6 TÜRKLER DÖNEMİNDE İZNIK

Selçuklular, 1075 yılında Süleymanşah döneminde İznik'i ele geçirerek başkent yapmışlardır. Bir süre sonra [1092] Türklerin kendi aralarındaki çatışmalar İznik'in kaybedilmesine yol açmıştır. Türklerin şehri Bizanslılara bırakmasının ardından [1097] şehir bir süre yeniden Türklerin eline geçmiş ve bu kezde Haçlıların saldırısına uğramıştır. 1147 yılında Haçlılar tarafından alınıp Bizanslılara bırakılan İznik'in bu yıllarda gerçekten kimin egemenliğinde olduğu bilinmemektedir. 12. Yüzyılın sonlarına doğru İkinci Bizans Çağı'nı yaşayan şehir, Dördüncü Haçlı Seferi sonucunda Bizans İmparatorluğu'nun ortadan kaldırılması ile Laskarisler idaresine girmiştir. [1204]

Nasuh-es Silahi'nin minyatüründe İZNIK

13. Yüzyılın sonlarında kurulan Osmanlı Beyliği 'nin hızla büyümesi İznik'in yeniden Türklerin eline geçmesini kaçınılmaz kılmıştır. 2 Mart 1331 'de Orhan Gazi'nin Yenişehir Kapısı'ndan şehre girmesi ile İznik tam anlamı ile Türklerin egemenliğine girmiştir.

Kısa sürede Osmanlı Devleti'nin merkezi durumuna gelen İznik, bu dönemde Bizanslıların devre dışı bırakılıp Batı ile ilişkilerin kurulabildiği yer olarak önem kazanmıştır. İstanbul'un fethine kadar önemini koruyan İznik, bir süre sonra çinicilik merkezi durumuna gelmiş ve 18. yüzyılın sonlarında bu özelliğini de kaybetmeye başlamıştır.

İznik'teki Türk Mimari Eserleri kentin o dönemde çok önemli bir sanat ve kültür merkezi olduğunu göstermektedir.

3. SOSYAL VE KÜLTÜREL YAPI

Tarihte dört büyük uygarlığa sahne olan İznik, bu uygarlıkların izlerini taşımaktadır.

Bütünüyle açık hava müzesi özelliği taşıyan ve çinicilik-merkezi olmasıyla tanınan bu tarihi şehir, eski çağlardaki hareketliliğini sürdürememiş ve günümüzde sakin bir antik merkez olarak kalmıştır. Dolayısıyla sosyal ve kültürel alanda tahmin edilen gelişme görülememiştir. Nitekim Russel'e göre, MS.2. ve 3. Yüzyıllarda 18 000 kişi olan nüfus yüzyıllar sonra ancak bu rakamın iki katında kalabilmiştir.[111]

Cumhuriyetten önce İznik'te toplum, geniş arazi sahibi ve tüccarlardan oluşan zenginlerle, bilim merkezi olmasından ötürü bilim ve din adamları, esnafın ve sanatkarların oluşturduğu orta halliler ve çeşitli işlerde çalışan dar gelirlilerden ibaretti.[12]

Günümüzde İznik'teki sosyal yapı:

-İznik'in yerlileri,

-İznik'e kırsal kesimden göçedenler,

-İznik'li olmayan kamu çalışanları,

-İznik'te bulunan ikinci konut sahipleri.

İznik halkı, günümüzde köktenci yapıya sahip, güler yüzlü, misafirperver ve canayakın olma özelliklerini sürdürmektedirler.

Nüfusun oldukça yavaş artması, İznik'te yapılaşmanın hızlanmasına engel olmuştur. [1960 , 28 000 - 1970 , 34 101 - 1980 , 35 770] .[13]. Osmanlı döneminde İznik medreseleriyle bir bilim merkezi durumuna gelmiştir. İslam, Hukuk, Fıkıh ve Feraiz derslerinin okutulduğu medreselerle birlikte bu dönemde bazı tarikatların doğduğu [Bektaşilik, Halvetilik ve Mevlevilik gibi] tekke ve zaviyeler kurulmuştur. [14]

Günümüzde ise İznik'te ilk ve orta öğretim yapan okullardan başka eğitim kurumu bulunmamaktadır.

4. EKONOMİK YAPI

4.1 TURİZM

Iznik, hareketli tarihi ve içerdığı mimari eserler ile dikkat çeken önemli bir sanat merkezidir. Tarihi değerlerin yanısıra ilçe, doğal güzellikleri ile de dikkat çeker. Bu nedenle Iznik'te turizm önemli bir gelir kaynağı durumundadır. İlçe, genel turizmin yanısıra, dünyaca ünlü çinileri ile 1. ve 2. Konsillerin yapıldığı yer olması nedeniyle de ayrı bir turistik değer taşımaktadır.

Ortalama 25-30 °C sıcaklığa sahip, temiz ve berrak göl suyunun aynı zamanda saç dökülmelerine ve birtakım cilt hastalıklarına da iyi geldiği söylenmekte olup turistlerin ilgisini çekmektedir. [15]

4.2 ENDÜSTRİ VE TİCARET

İlkçağlardaki büyük ihtişama rağmen, bugün küçük bir kasaba olan Iznik'te en önemli gelir kaynağını tarımsal üretim oluşturmaktadır.

Endüstriyel gelişimin sağlanamamasının yanısıra yine ilkçağlarda gelişmiş olan ipekçilik ve dokumacılık da hemen hemen tümüyle terkedilmiştir. [16]

İlçe ekonomisinin tarıma dayalı oluşu ticaretinde daha çok tarımsal üretimi tamamlayıcı şekilde gelişmesine yolaçmıştır.

4.3 TARIM VE HAYVANCILIK

Nüfusun % 90' ının tarımla uğraştığı [yaklaşık 6500 aile] İznik'te özellikle sebze üretimi ile narenciye hariç meyvecilik tarımsal gelirin çoğunluğunu oluşturur. (üretimin büyük bir kısmını ihrac edilen meşhur meşkule üzümü oluşturur.)

Hayvancılık açısından bakıldığında İznik'te nisbeten büyükbaş ve küçükbaş hayvancılığın gelişmekte olduğu gözlenmektedir. [17]

II. BÖLÜM

İZNİK 'TE HİRİSTİYANLIK DÖNEMİNE AİT DİNİ

YAPILARIN İNCELENMESİ

1. KİLİSELER

1.1 H. SOPHIA KİLİSESİ

Hıristiyan mimarisinin en önemli eserlerinden biri olan H.Sophia Kilisesi'nin yapım tarihi kesin olarak bilinmemektedir.

Ancak kilisenin adı Bizans kaynaklarında ilk kez 787 yılında İznik'te toplanmış olan Konsille birlikte geçmektedir. [18]

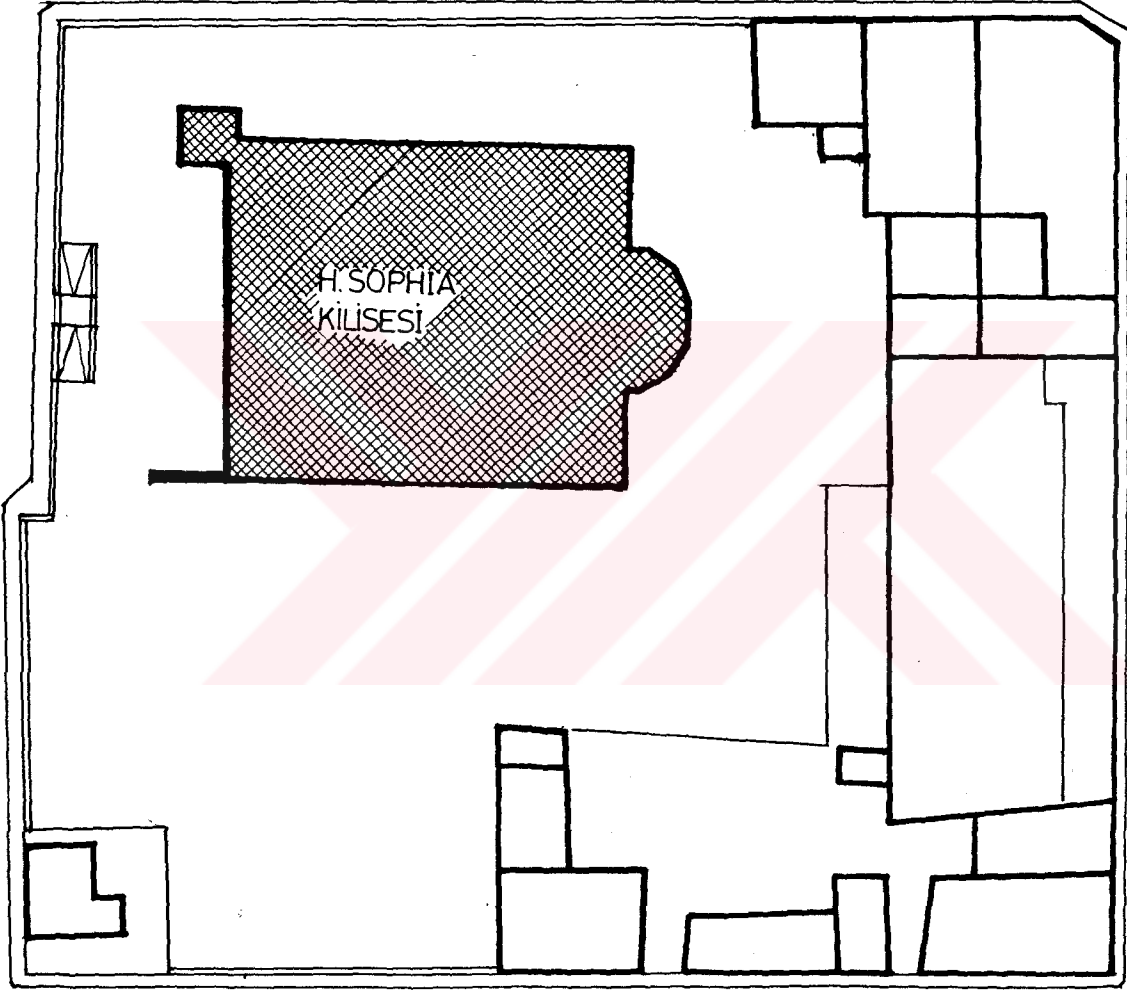
Kilisenin Bizans döneminde, Romalılardan kalan Gymnasium'un Günümüzde harabe halinde olan kilise V. ve VI. yüzyıllarda ve 1065 yılındaki depremden sonra büyük onarımlar geçirmiştir.

Türklerin İznik'i ele geçirmelerinden sonra kilise cami haline dönüştürülmüştür. Orhan Gazi zamanında konmuş olan kitabesi zamanla kaybolmuştur. [19]

Eser büyük bir yangın sonucu tekrar harabe haline gelmiş ve Kanuni Sultan Süleyman zamanında Mimar Sinan tarafından onarılmıştır. [20]

KILIÇARSLAN CADDESİ

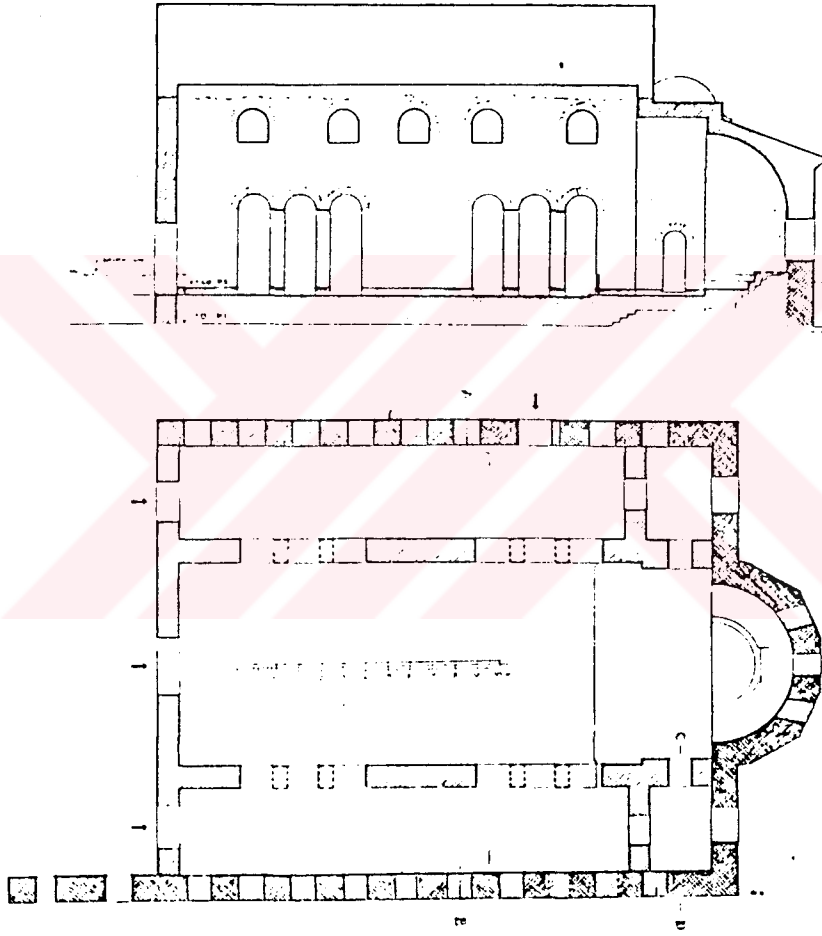
ATATÜRK CADDESİ

BELEDİYE SOKAK

LALÉ SOKAK

Konum Planı 1 / 500

H. SOPHIA KİLİSESİ (camiye çevrilmeden önce).

Mimar Sinan'ın eser üzerinde yaptığı tadilatlar şunlardır:

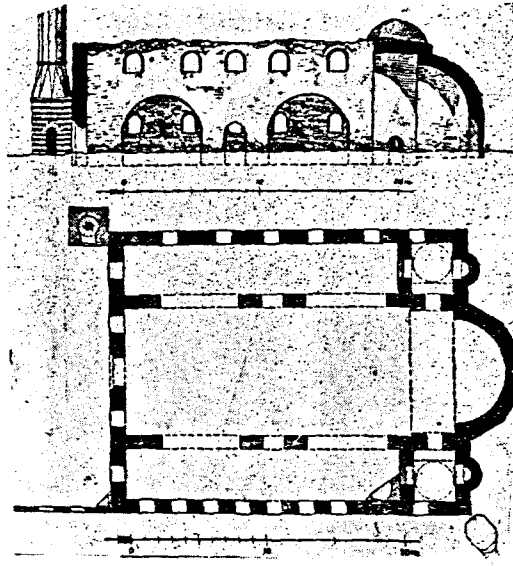
- Mihrap yapılmıştır,
- Yan neflere büyük kemerler yapılmıştır,
- Minare ilave edilmiştir.

H.Sophia Kilisesi, Orhan Gazi'nin Iznik'i ele geçirmesinden sonra cami haline dönüştürülmüş ve dolayısıyla şehirdeki ilk cami olmuştur. [22]

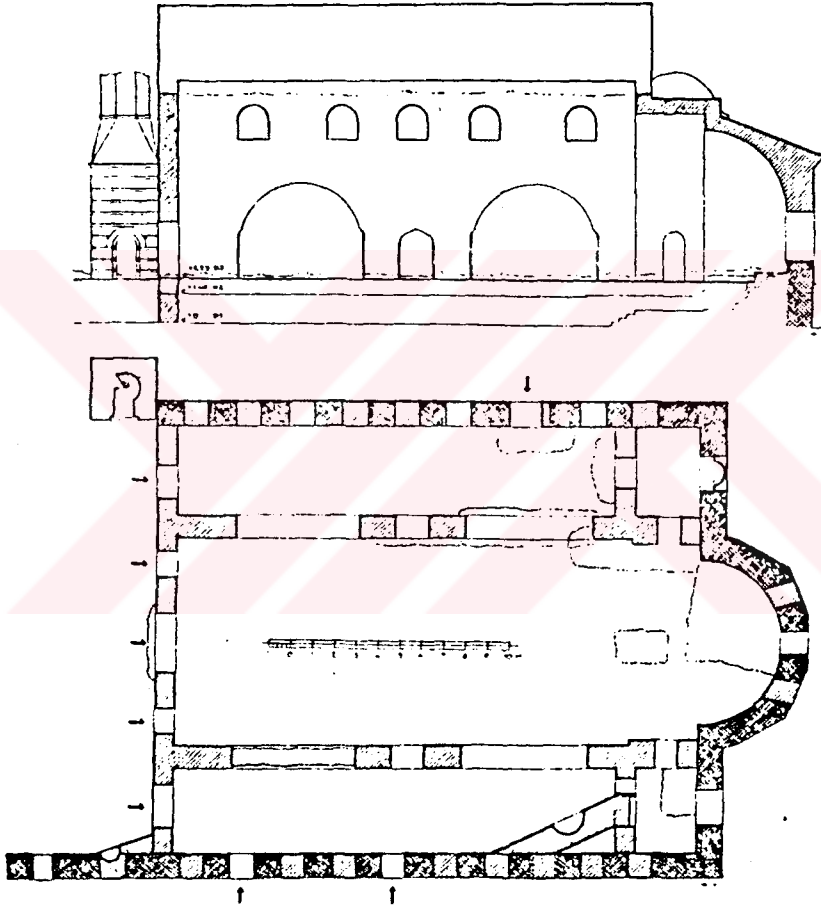
YAPININ MİMARİ ÖZELLİKLERİ

Kilise, doğu - batı doğrultusunda, dikdörtgen planlı, üç nefli bir bazilikadır. Orta nef doğuda, içten yuvarlak, dıştan yedi cep-heli apsisle, yan nefler pastaforium odaları ile sonuçlanır. Batıda nar-teksin güney duvar kalıntıları vardır. Naos ortada dikdörtgen kesitli iki paye ile doğu ve batıda duvar payelerine oturan kemerlerle üç nefe ayrılır, ortadaki payeler sivri, diğerleri yuvarlak kemerlidir. Batıda orta nefe üç, yan neflere birer kapı ile geçilir, eksendeki kapı diğer kapılardan daha geniştir. Tüm kapılar [eksendeki hariç] örülerek kapatılmıştır. Kuzey duvarında eksenin doğusundaki yan giriş sonradan örülmüştür.

Apsiste, biri eksende diğerleri ise ona simetrik üç pencere vardır. Apsis yuvarlağı altı basamaklı bir synthrononla çevrelenmiştir. Değişik boyutlarda, dikdörtgen planlı olan pastoforium mekanları, kuzey - güney doğrultusunda yer alır. Kuzey ve güneydeki kemerlerle ka-

Orientalisches Archiv - C. Gurlitt

H. SOPHIA KİLİSESİ (camiye çevrildikten sonra).

reye dönüştürülmüş ve üzerleri pandantifli kubbe ile örtülmüştür. Naos'un güney duvarında on, kuzey duvarında sekiz ve narteks'in güney duvarında iki pencere bulunmaktadır. Bu iki pencereden, batıdaki hariç, diğer tüm pencereler kapatılmıştır.

Kilisenin camiye dönüştürülmesi sırasında, naos'un güney, diakonikon'un batı duvarı arasında, kibleye paralel bir duvar örülmüş, içine yarım yuvarlak bir mihrab nişi açılmıştır. Narteks'in güneybatı köşesine, beşgen bir mihrab yapılmıştır. [23]

Kilisenin kuzeybatı duvarına ilave edilen minare, kübik kaide- li, üçgen pabuçlu ve çokgen gövdelidir. Gövde başlangıcında bilezik vardır. Batı cephedeki kapılar dikdörtgendir, halen kullanılan merkezdeki kapının üzerinde yuvarlak bir hafifletme kemeri görülür. Orta nef yüksek ve düz, yan nefler dışa eğilimli saçak hatları ile sonuçlanır. Narteksin güney duvarı yaklaşık 6.30 m uzunluk ve 3 m yüksekliğe kadar ayaktadır. Duvarda yuvarlak kemerli pencere ve batısında kavsarası üç sıra mukarnaslı mihrap görülür.

Kuzey cephede üstte beş kemerli pencere vardır. Güney cephedeki üst pencereler yıkılmış ve orijinalliklerini kaybetmişlerdir.

Naosun örtüsü tamamen yıkılmış, yalnız apsisin yarım kubbesi ve pastaforium odalarının kubbeleri günümüze gelebilmiştir.

Pastaforium odalarının kubbeleri altıgen kasnaklar üzerine oturmaktadır. Kasnak cephelerinde kemerli birer pencere vardır, saçak hattı dalgalıdır.

Naosun örtüsünün ahşap olduğu ve orta nef yüksek, dıştan çift pahlı, yan nefler ise tek pahlı çatılarla örtülmüş olabileceği tahmin edilmektedir. [24]

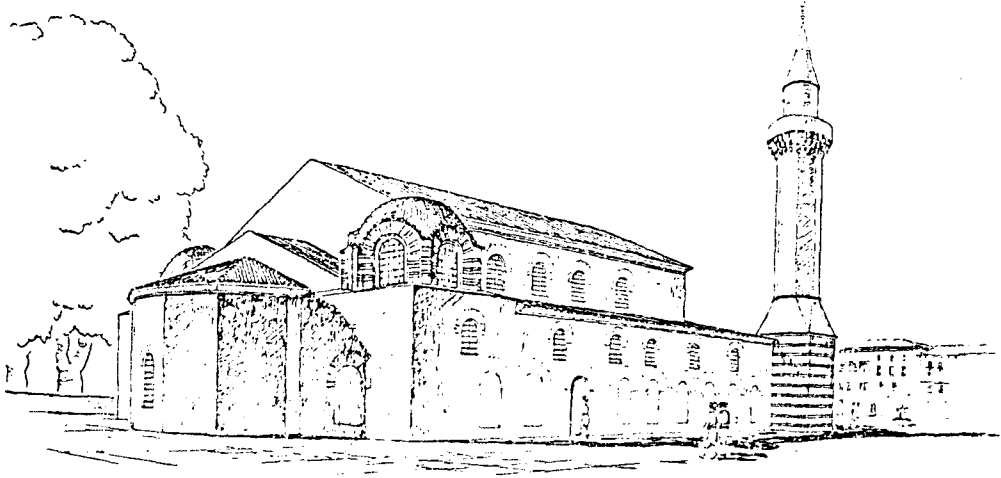
Orta nef duvarları, yan neflerin duvarlarından yüksektir. üst kısımlarında aynı boyutta beş kemerli pencere yer alır. Payeleri duvarlara bağlayan büyük basık kemerler aynı yüksekliktedir.

Pastoforium odaları ile bema arasındaki kapılar dikdörtgendir, üstlerinde hafifletme kemerleri vardır. Yan neflere bağlantıyı sağlayan ve örülerek kapatılmış olan geçitlerde kemerlidir. Bema ile apsis zemini bugün naos zemininden 0.80 cm alçaktır.

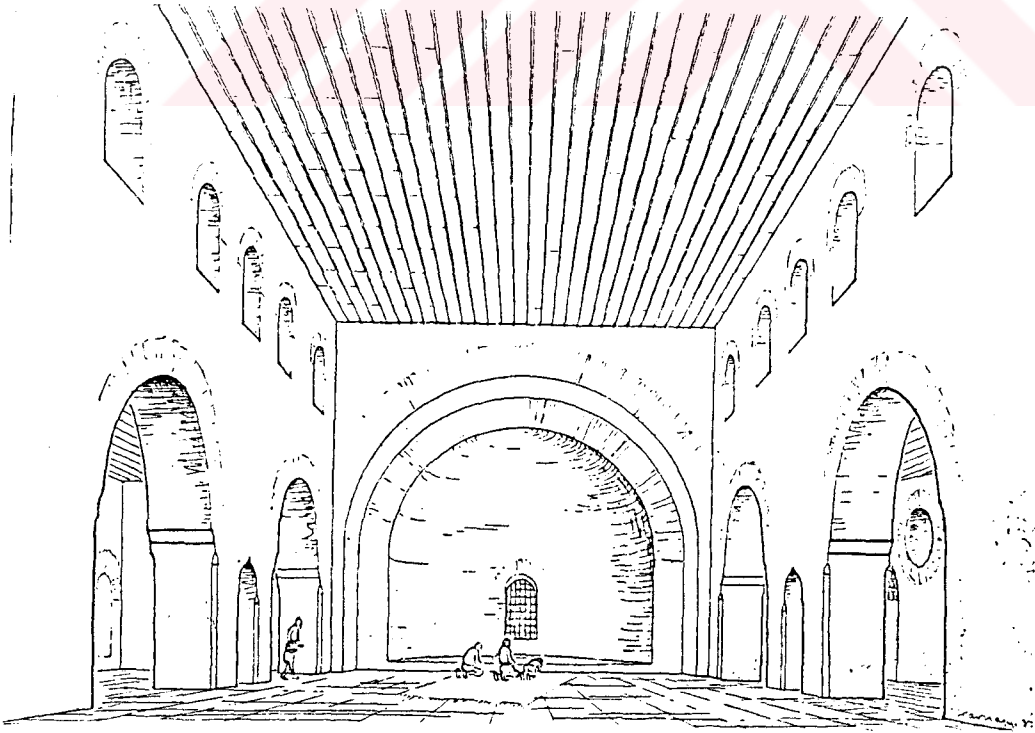
Bernadan pastoforium odalarına üç basamaklı bir merdiven ile ulaşılır.

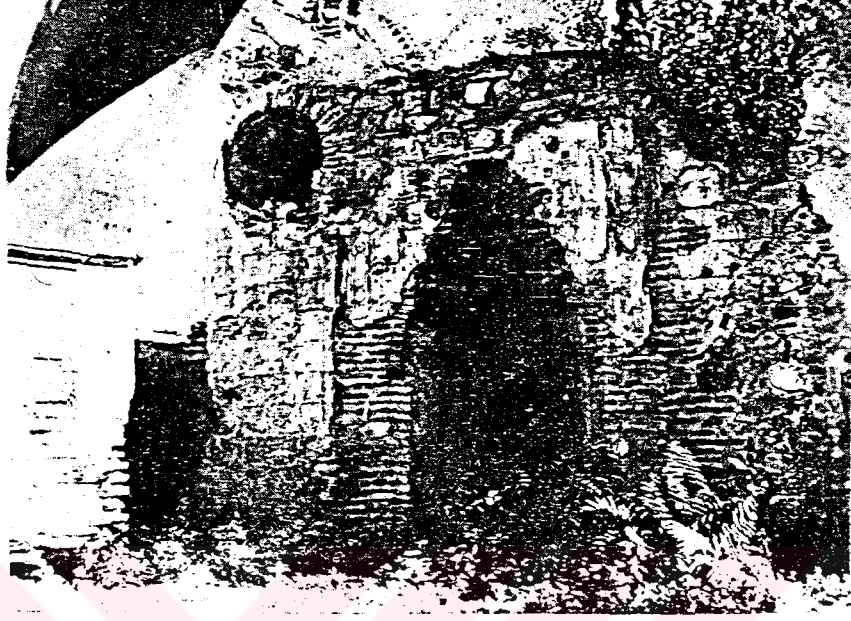
Yapı farklı dönemlere ait malzeme ve duvar teknikleri gösterir. Kuzey, güney ve doğuda beden duvarları altta büyük mermer bloklar ve kesme taşla, üstte tuğla, moloz taş ve harç karışımı bir teknikle örülmüştür. Bu duvarların alt pencere hizasında orijinalde yalnız tuğla ile yapıldıkları ancak çeşitli onarımlarda dokularının değiştirildiği gözlenebilmektedir

Apsis duvarında yer yer gizli tuğla tekniği tesbit edilmiştir. Batı duvar ve orta nef duvarları yalnız tuğla ile örülmüştür, derz yüzeyleri eğimlidir. Pastoforium odalarında aynı teknikte yapıldığı görülmektedir. üstlük ve kasnak pencereleri kesme taş ve tuğla ile diğerleri ise tuğla ile örülmüştür. Apsis ve pastoforium odalarının

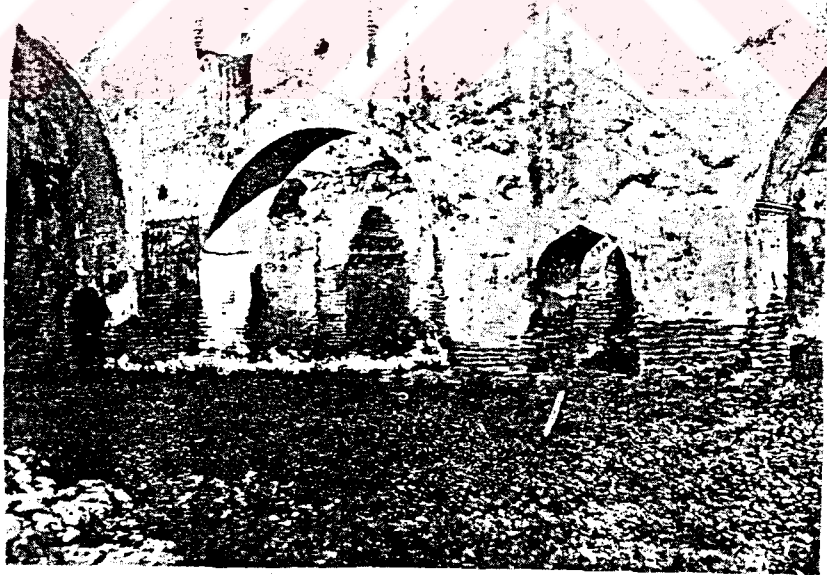

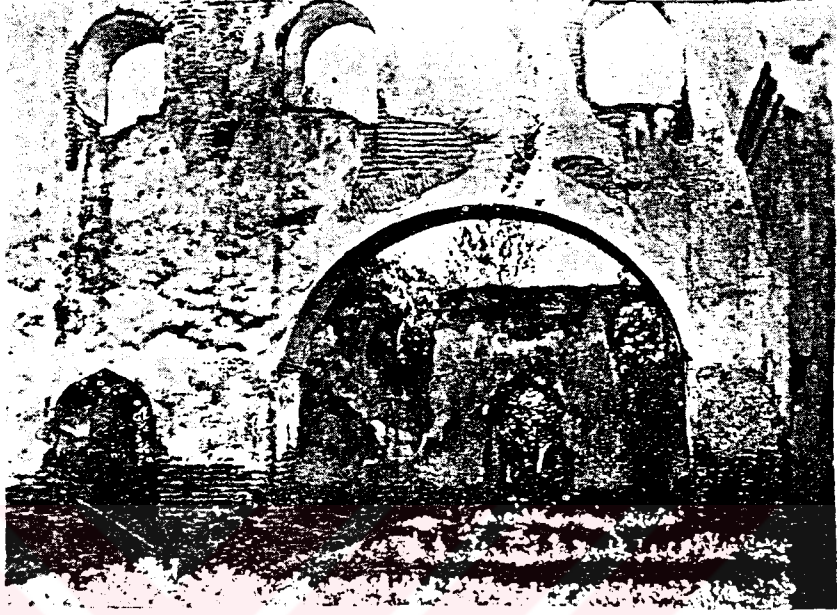
H. Sophia, Camiye çevrildikten sonra (Otto-Dorn)

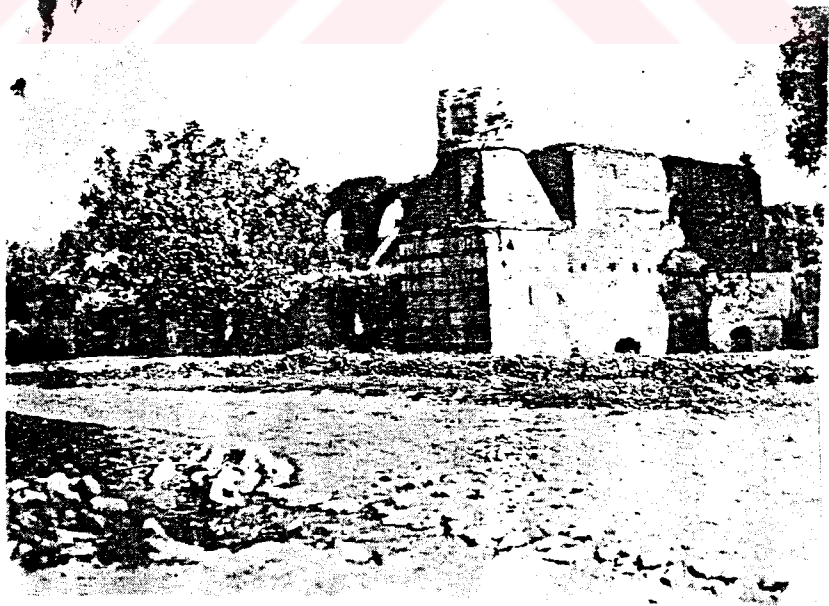

H. SOPHIA, Zeminin temizlenmeden önceki durumu ile eski fotoğrafları.

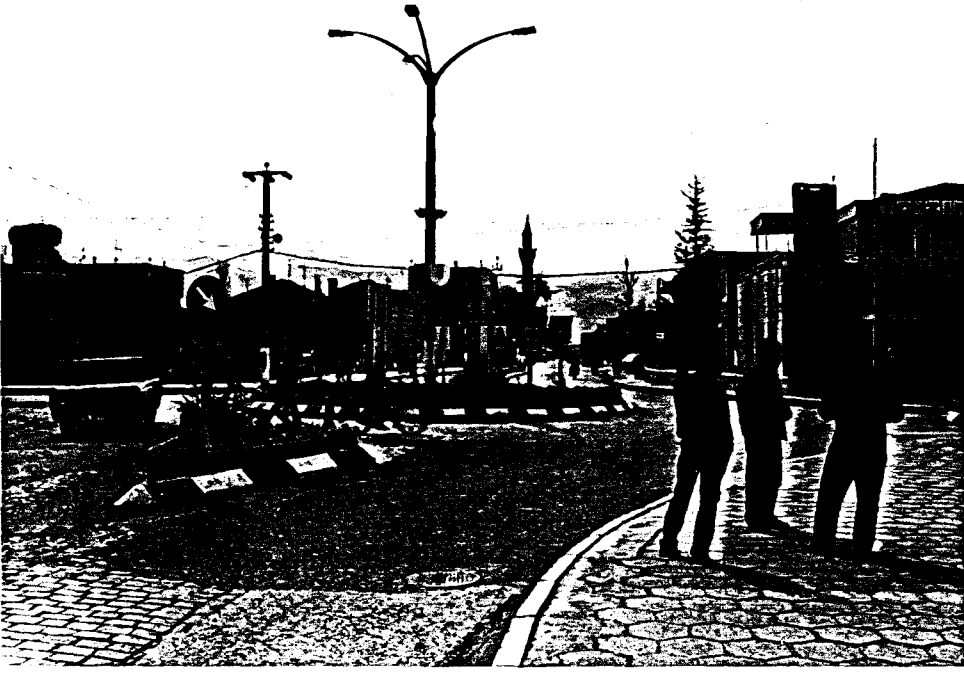
H.SOPHIA; Eski fotoğrafları.

Minarenin ise kaidesi bir sıra kesme taş, iki sıra tuğla ile al-
maşık teknikte, pabuç ve gövdesi ise tuğla ile örülmüştür. İki mihrap
tümü ile tuğladır. Kapı ve pencere boşlukları moloz taş ve harç karışımı
bir teknikle örülerek kapatılmıştır.

Yapı, Bizans dönemine ait bazı fresko kalıntıları içerir.
Bunlar pastoforium odalarının kubbe ve duvarlarında, ayrıca kuzey
yan nef duvarındadır. Orta nefin batısında bemada ve apsiste yer mo-
zaikleri vardır. Apsis ve bemadakiler siyah beyaz taşlarla yapılmış
geometrik motifler gösterir. Orta nefin batısında 3.60 x 3.60 m boyutla-
rında "Opus Sectile " tekniğinde bir yer mozaiği vardır.

Dikdörtgen ve karelerden oluşan bir bordürle sınırlanan
yüzeyin ortasında beyaz mermer şeritlerle içiçe iki daire sırası oluşt-
rulmuş, dairelerin iç yüzeyi merkezde büyük renkli taş veya mermer
plakalar etrafında küçük taş ve mermer parçalarıyla yapılan geometrik
motiflerle kaplanmıştır. Her iki sıra beyaz mermer şeridin geçmeleriyle
bağlanır. Türk dönemine ait bezemelerden günümüze yalnız güney
nefi sınırlayan destek dizisindeki bazı kalem işleri ve içteki mihraptaki
küçük bir alçı kabartma gelebilmiştir. Güneydeki kemer başlangıcında-
ki yazı, bitkisel motiflerle süslü şerit ve altındaki yatay kartuş kalem
işidir. Mihrabın doğu köşesinde zencerek motifli alçı bezeme görülür.

H.SOPHIA KİLİSESİ

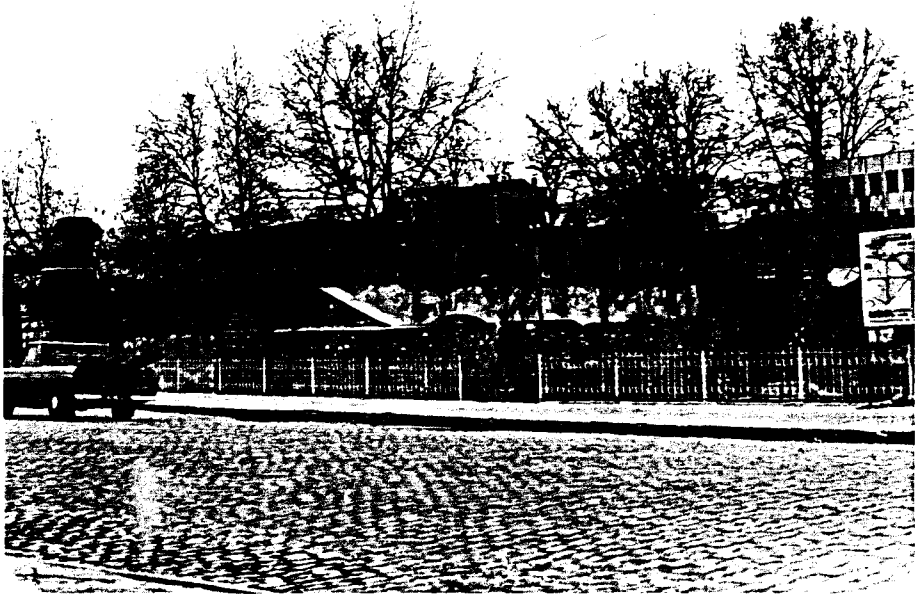

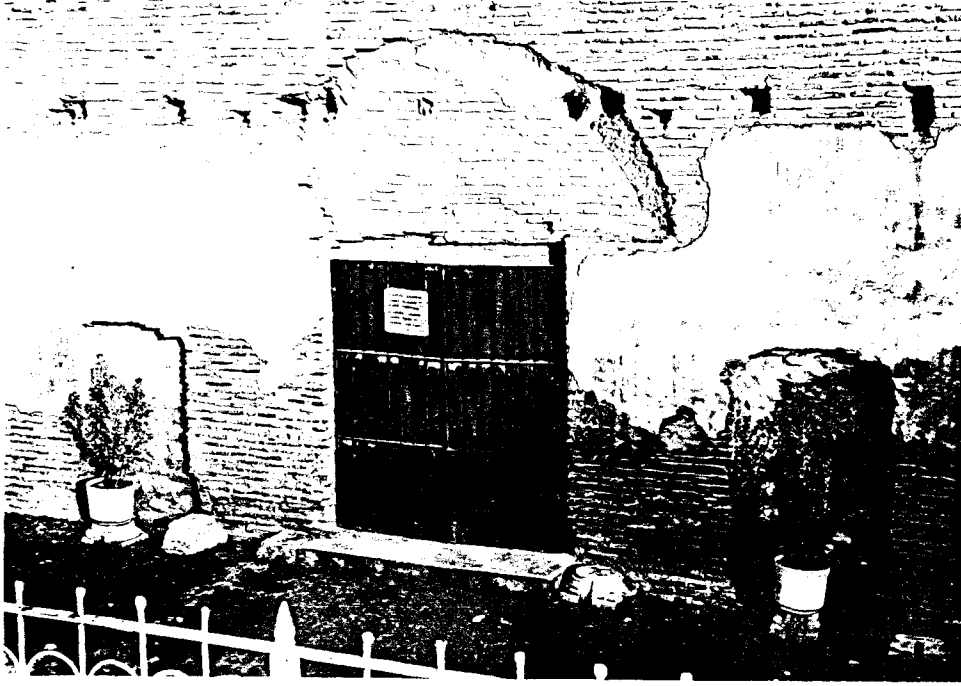
H. SOPHIA KİLİSESİ

H. SOPHIA KİLİSESİ

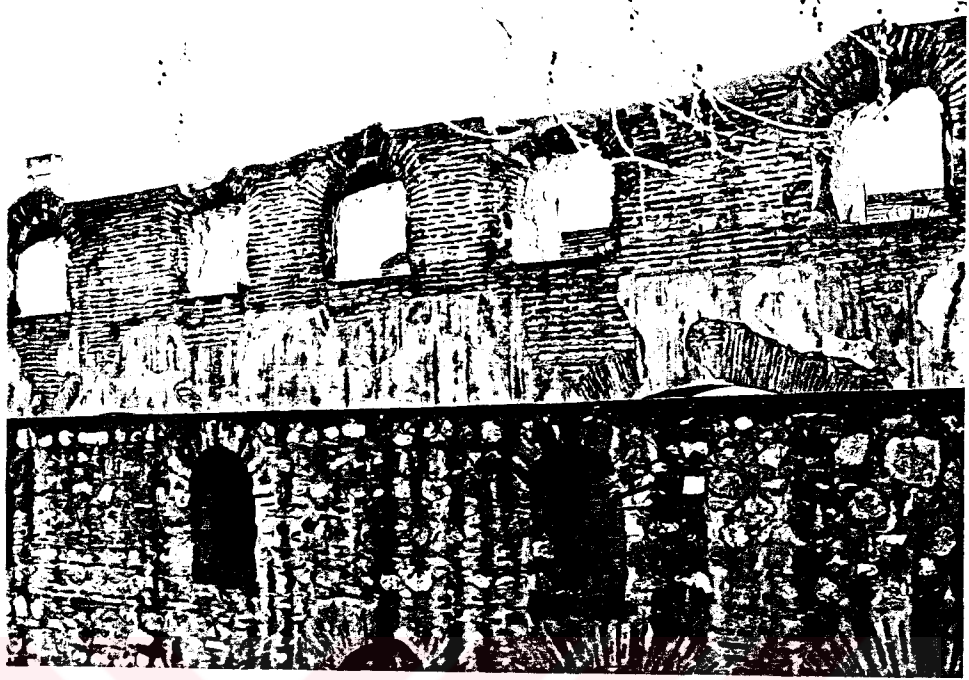

H.SOPHIA, BATI (ön) CEPHESİ

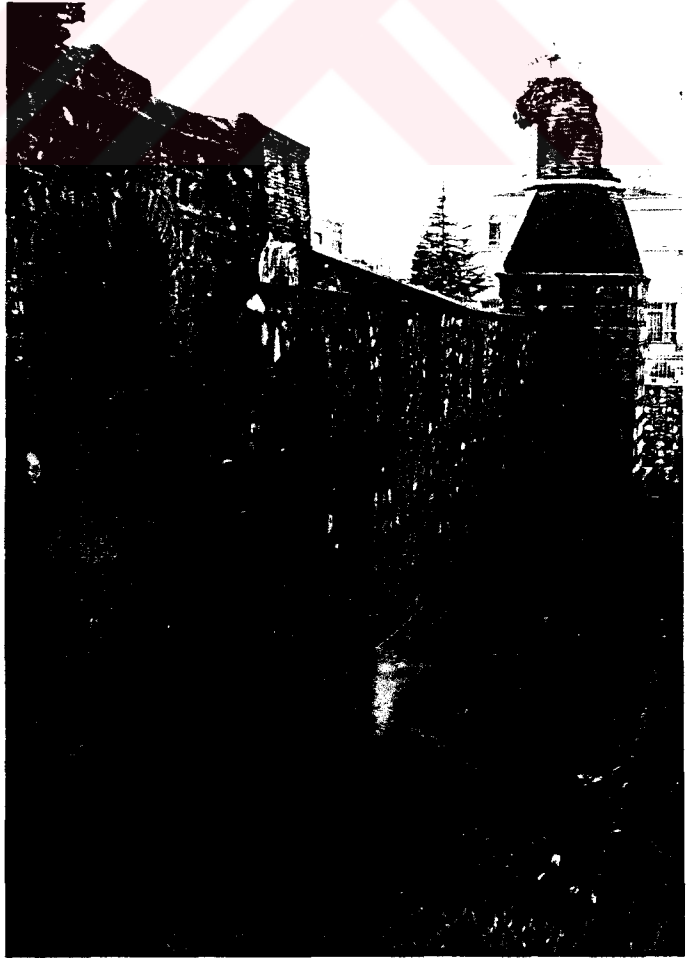

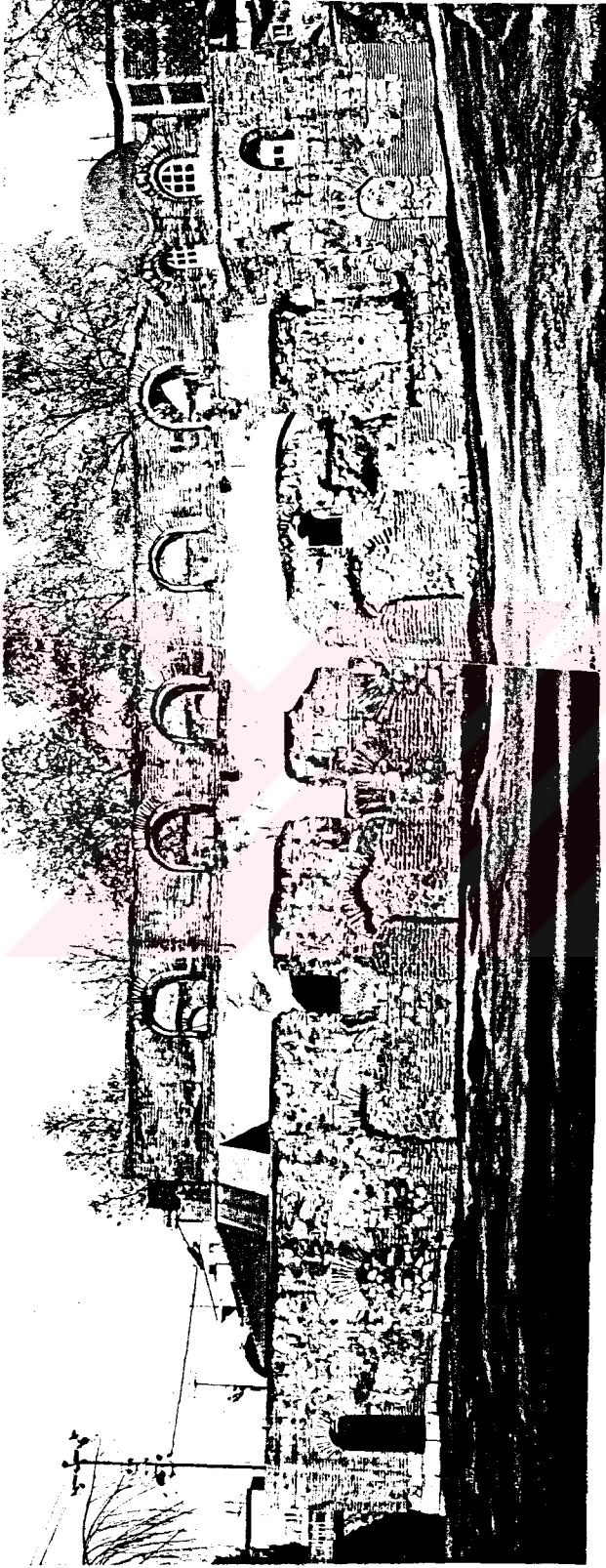

H. SOPHIA , MİNARE KAİDESİ

H. SOPHIA, KUZEY CEPHESİ

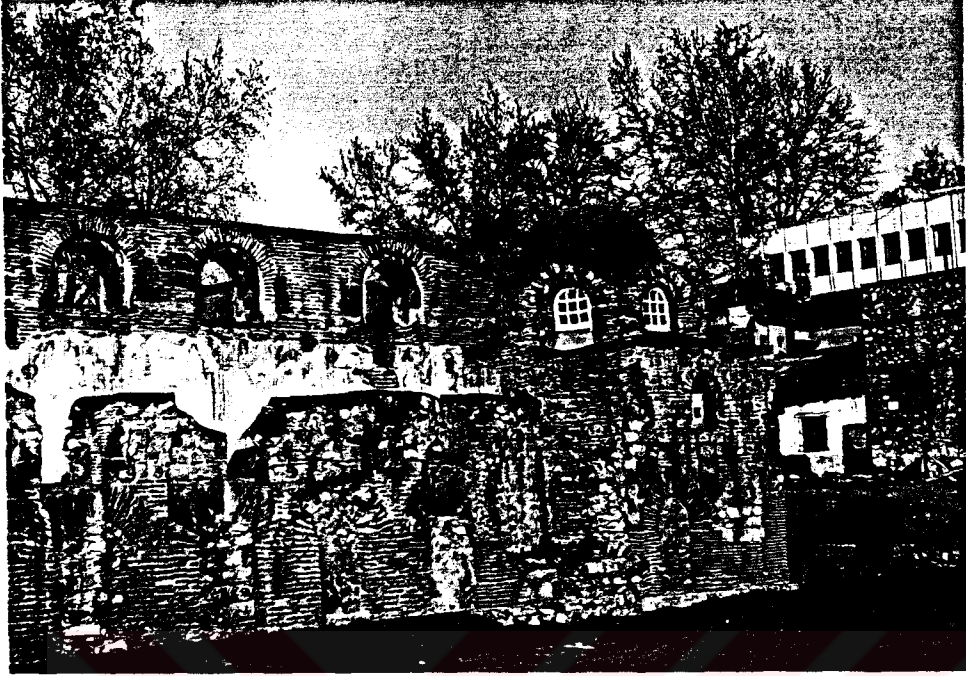

H.SOPHIA, GÜNEY CEPHESİ

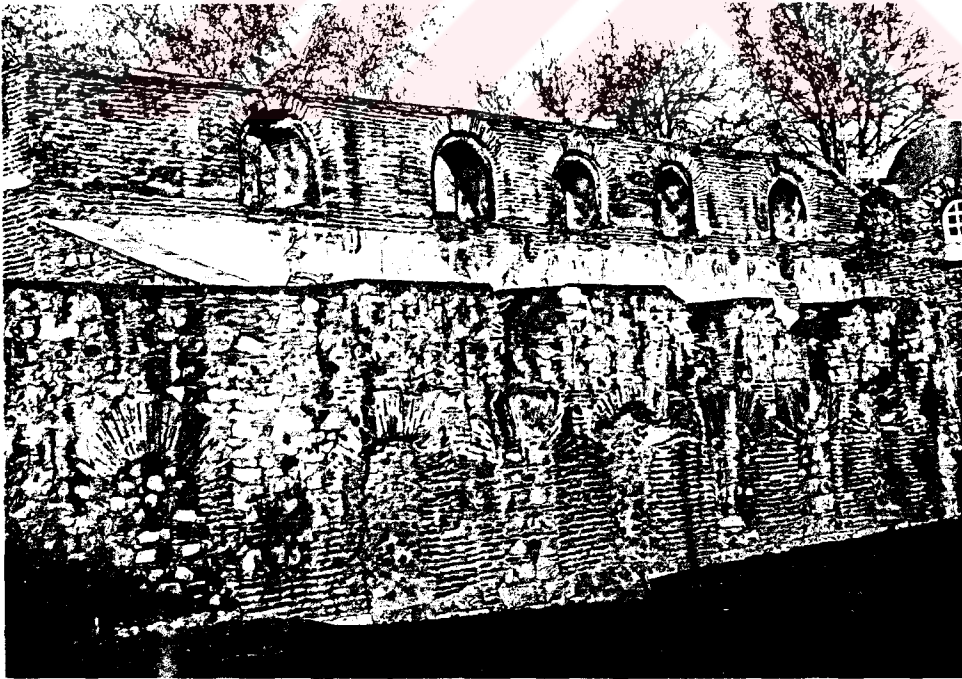

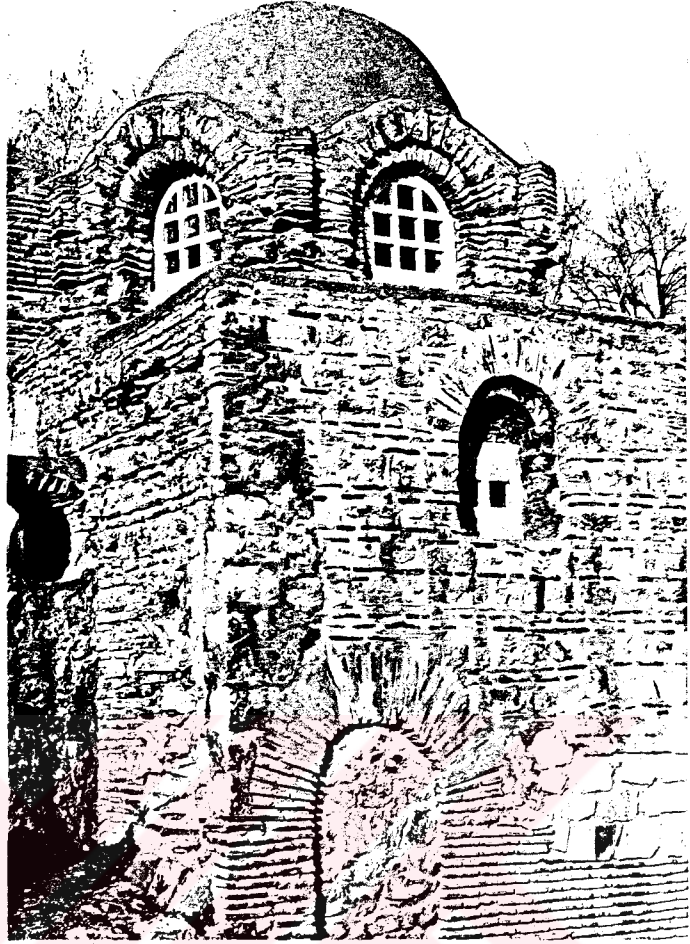
H. SOPHIA, GÜNEY CEPHESİ

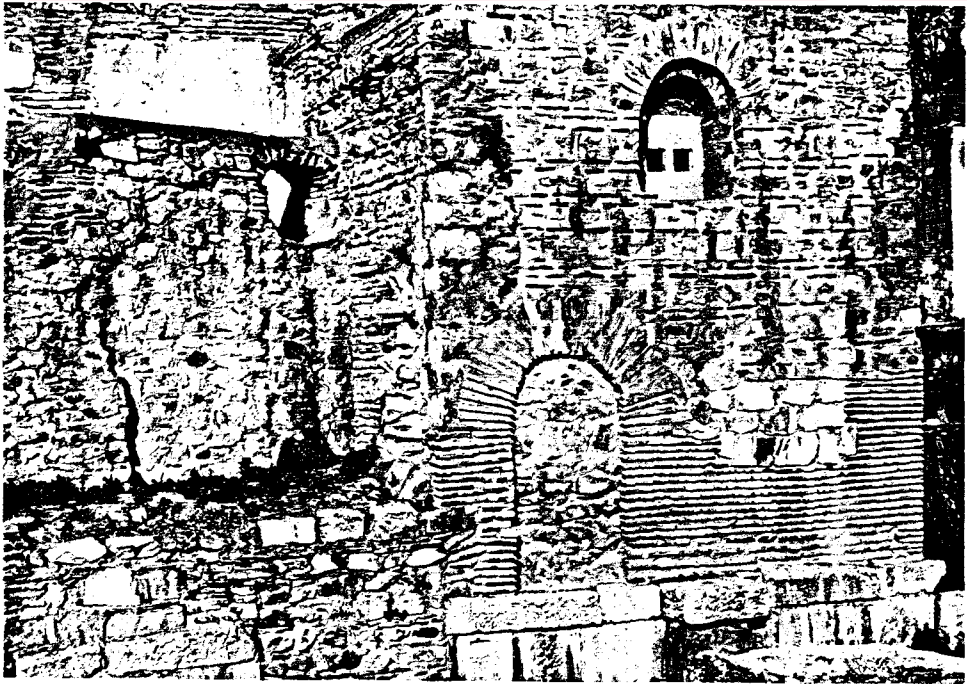

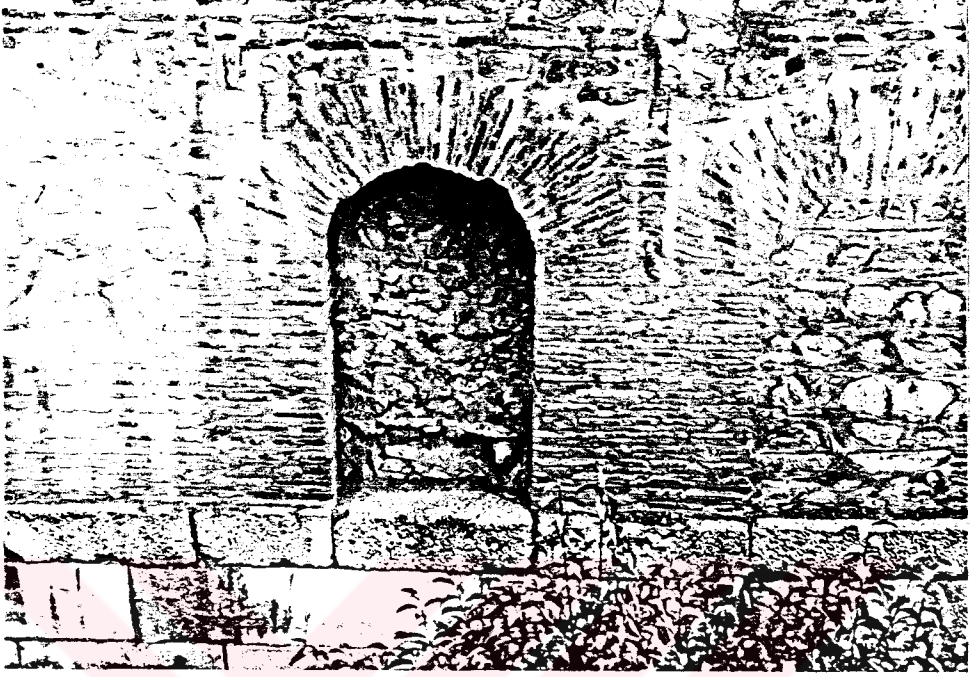
H. SOPHIA , GÜNEY CEPHESİ

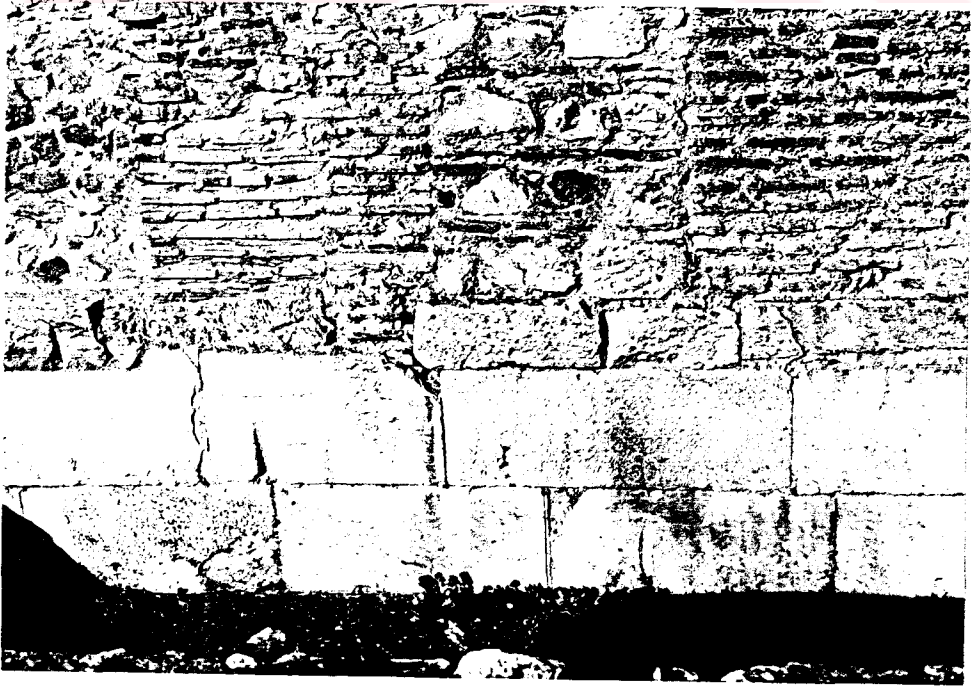

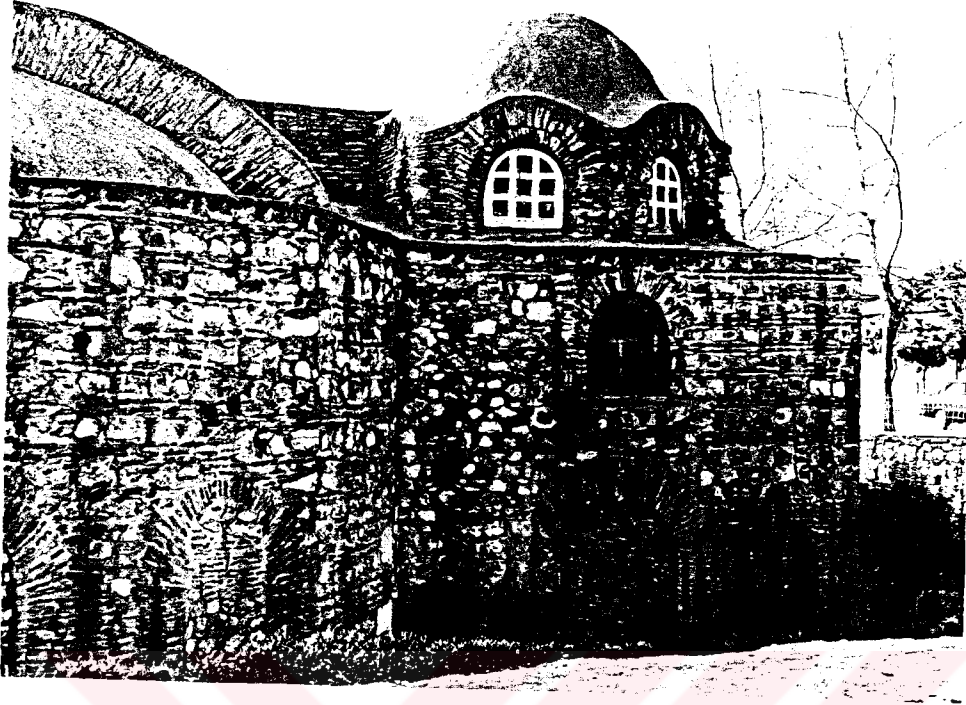
H. SOPHIA, GÜNEY CEPHESİ

H. SOPHIA, GÜNEY CEPHESİNDEN DETAYLAR

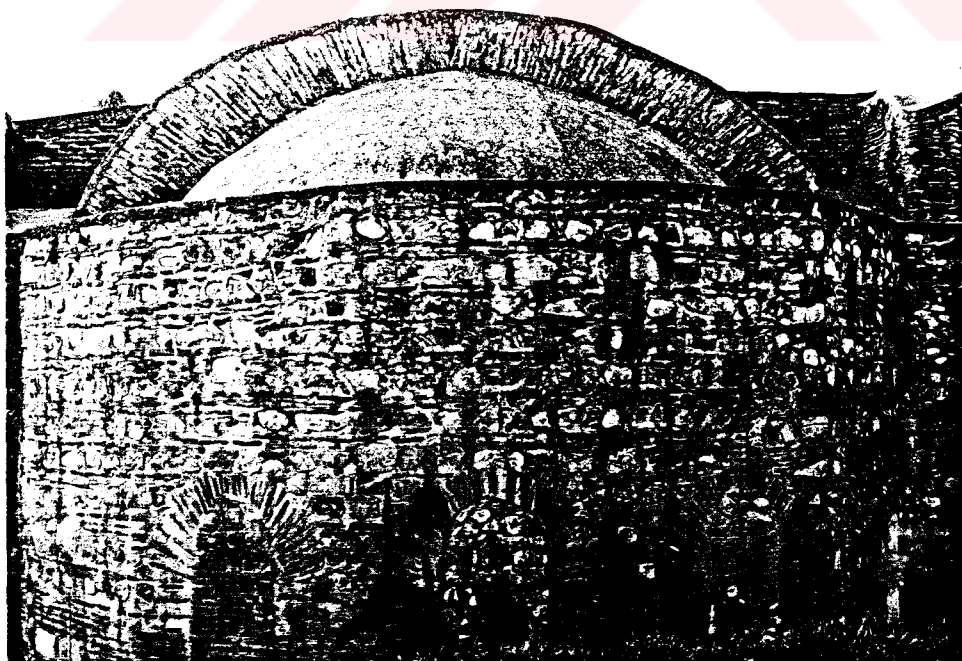

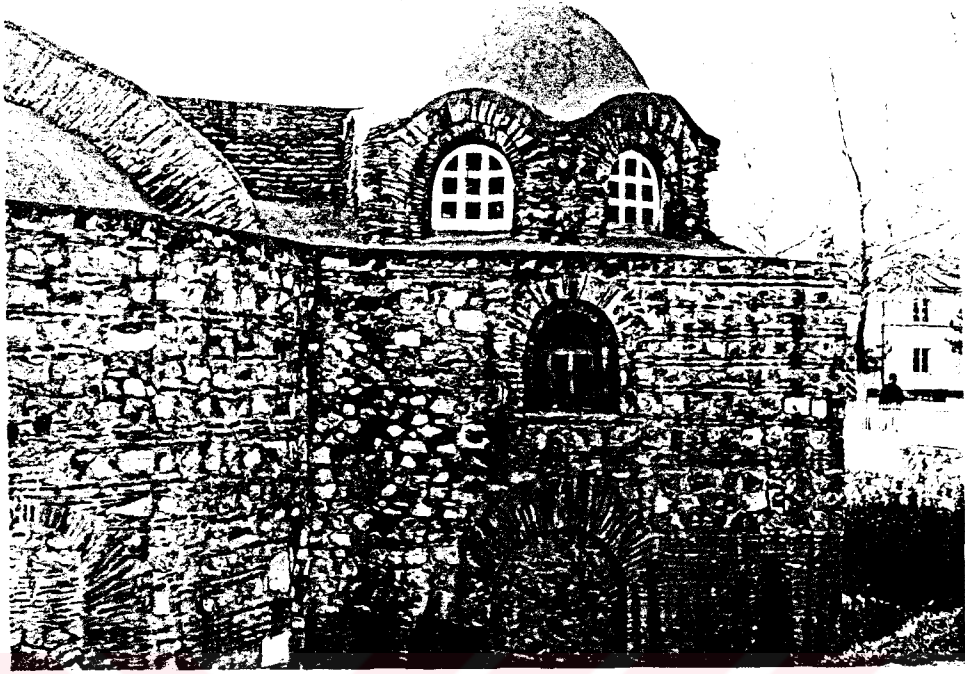
H. SOPHIA, DOĞU CEPHESİ

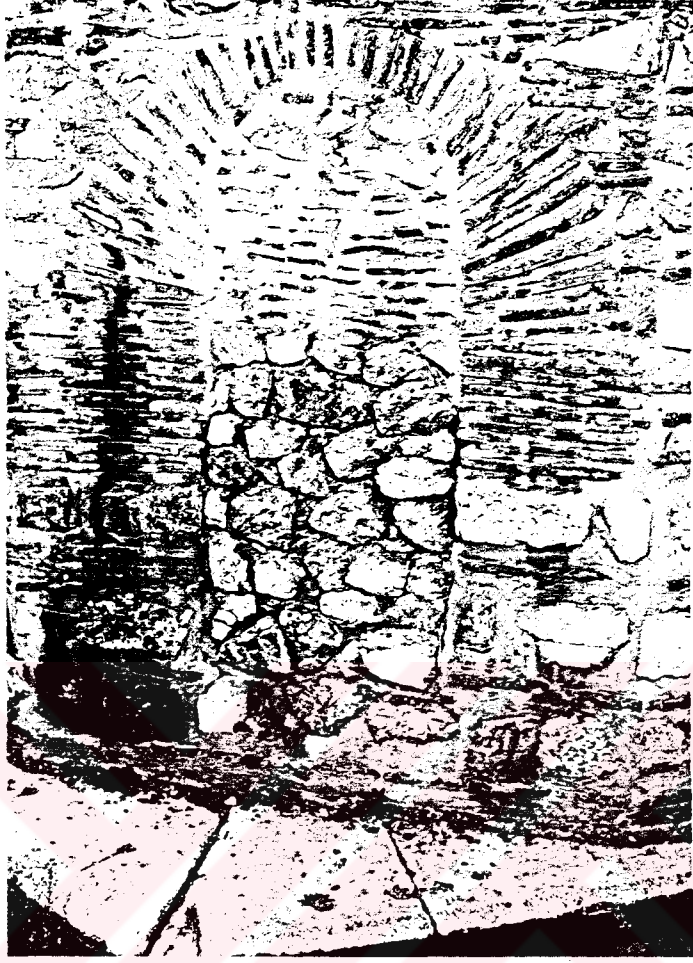
H. SOPHIA, DO ĞU CEPHESİ

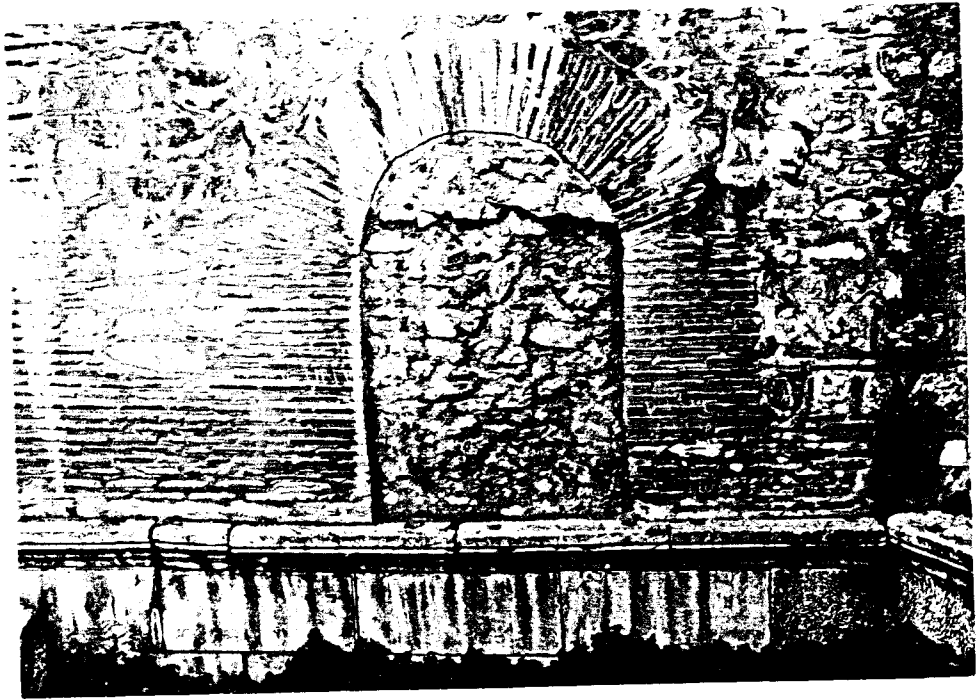

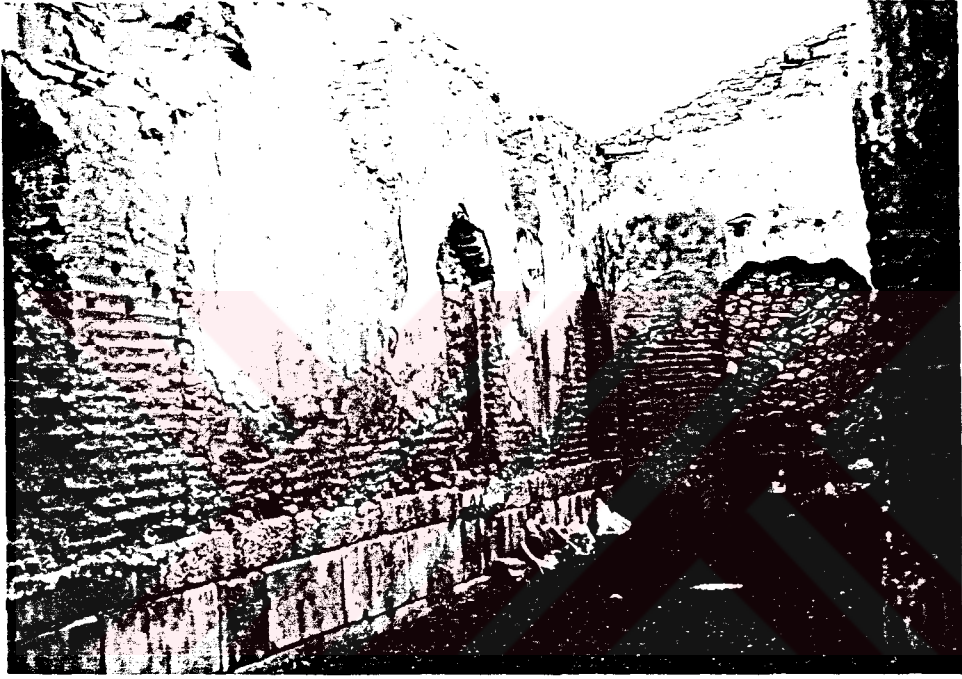
H. SOPHIA, DOĞU CEPHESİ

H. SOPHIA, DOĞU CEPHESİ PENCERELEERİ

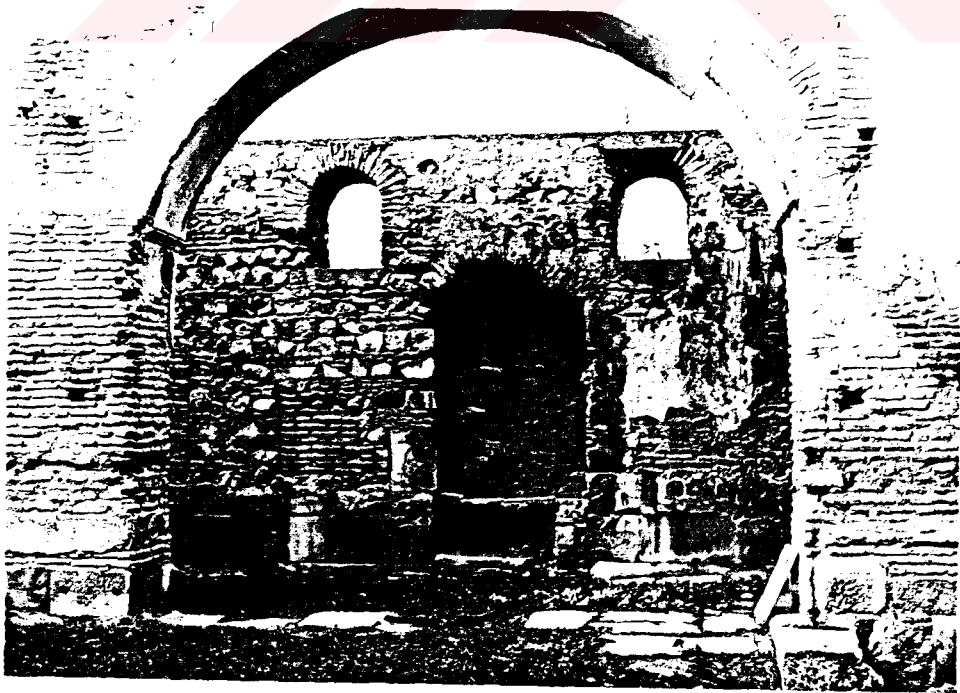

H. SOPHIA, GÜNEY YAN NEF

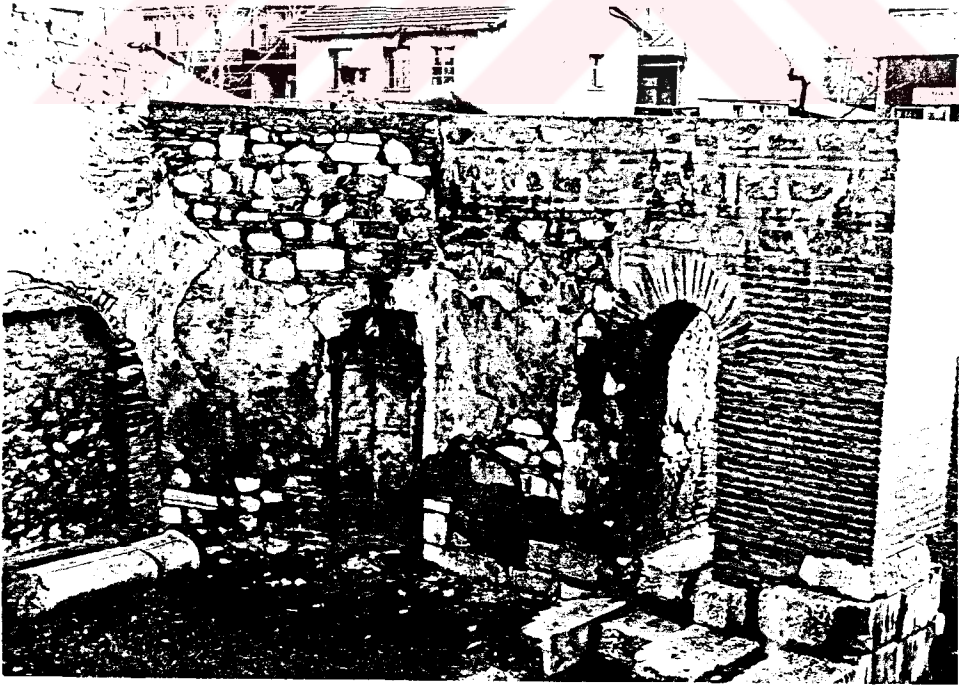

H. SOPHIA, KUZEY VAN NEF

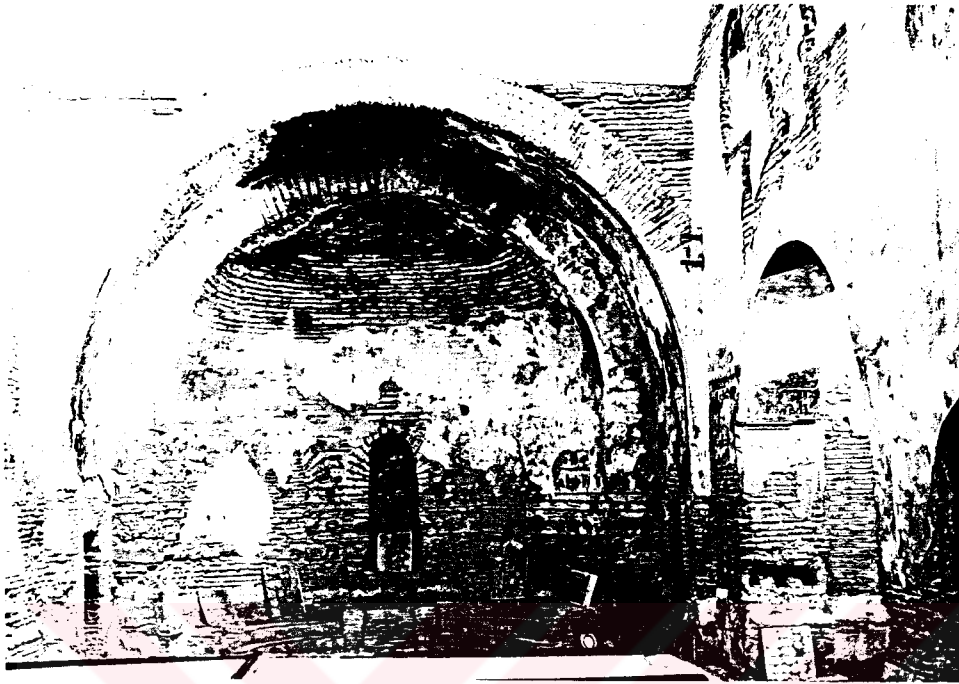

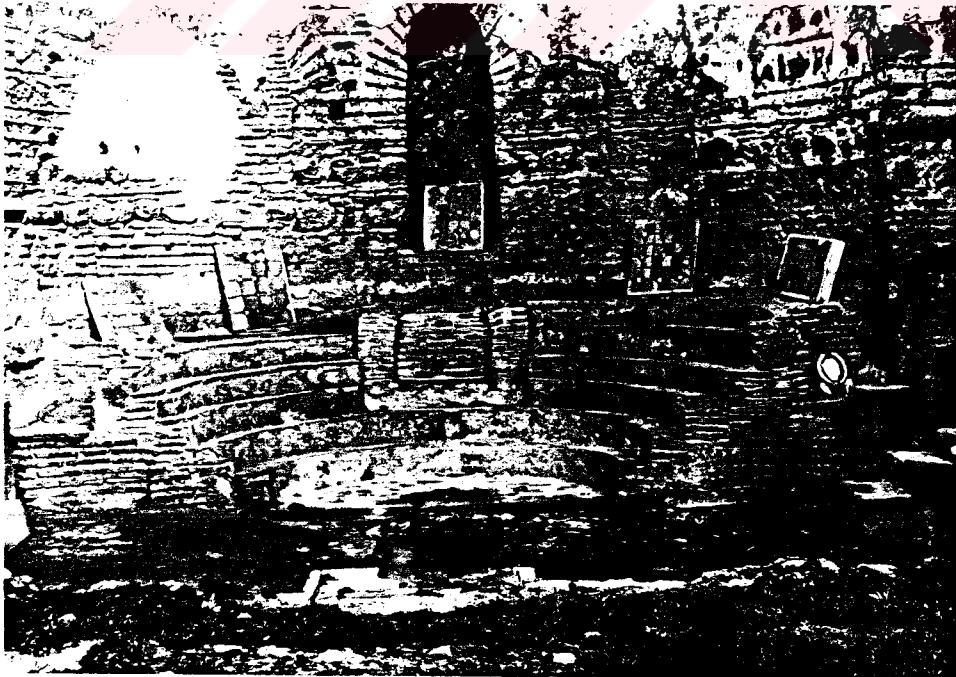
H. SOPHIA, (İÇ) MIHRAP

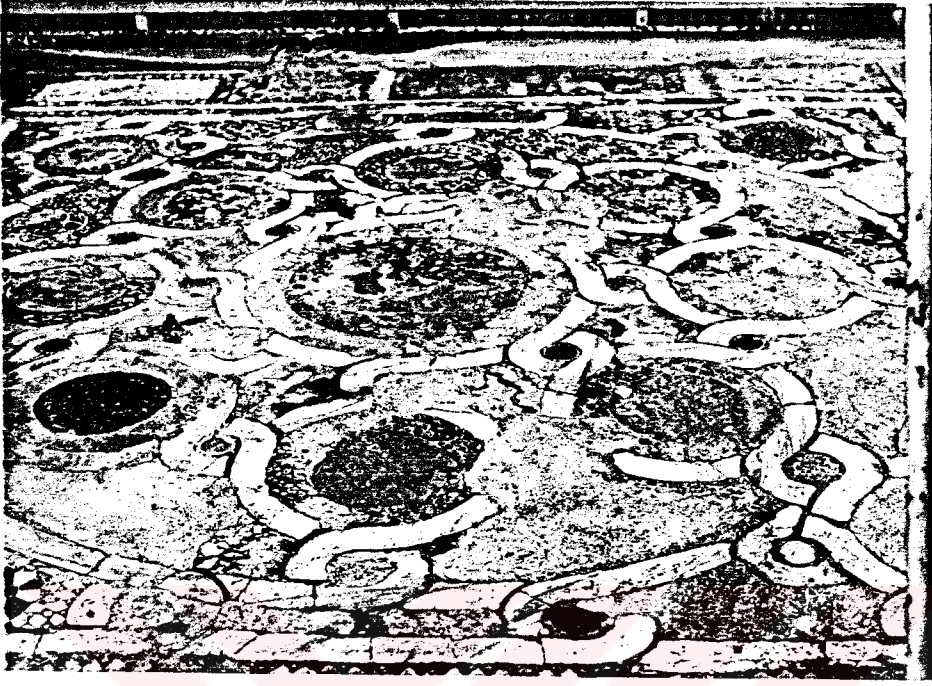

H. SOPHIA, (DIŞ) MIHRAP

H. SOPHIA, APSIS

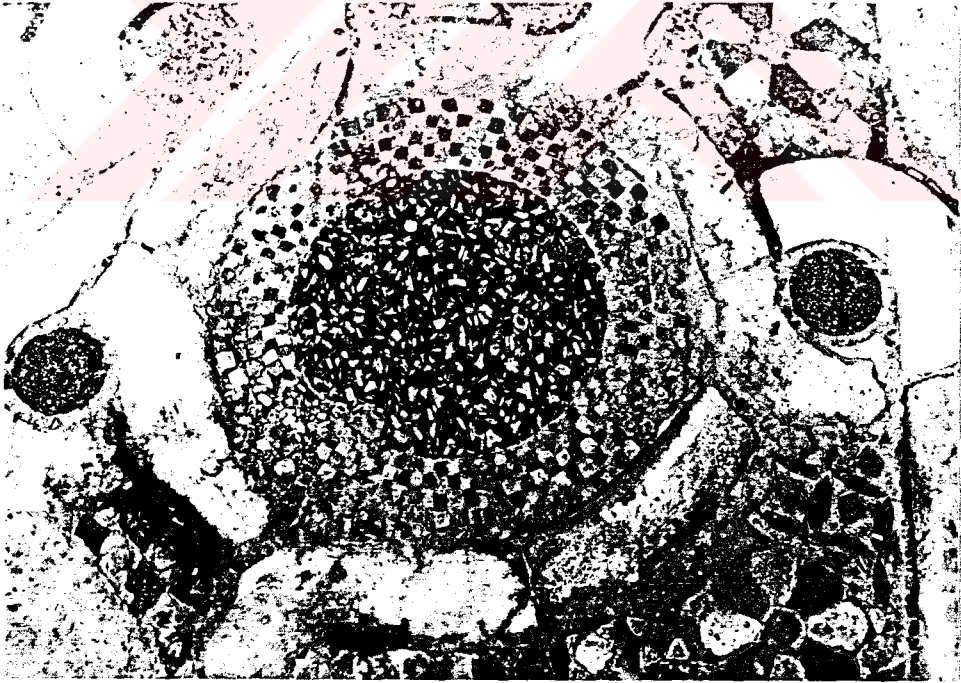

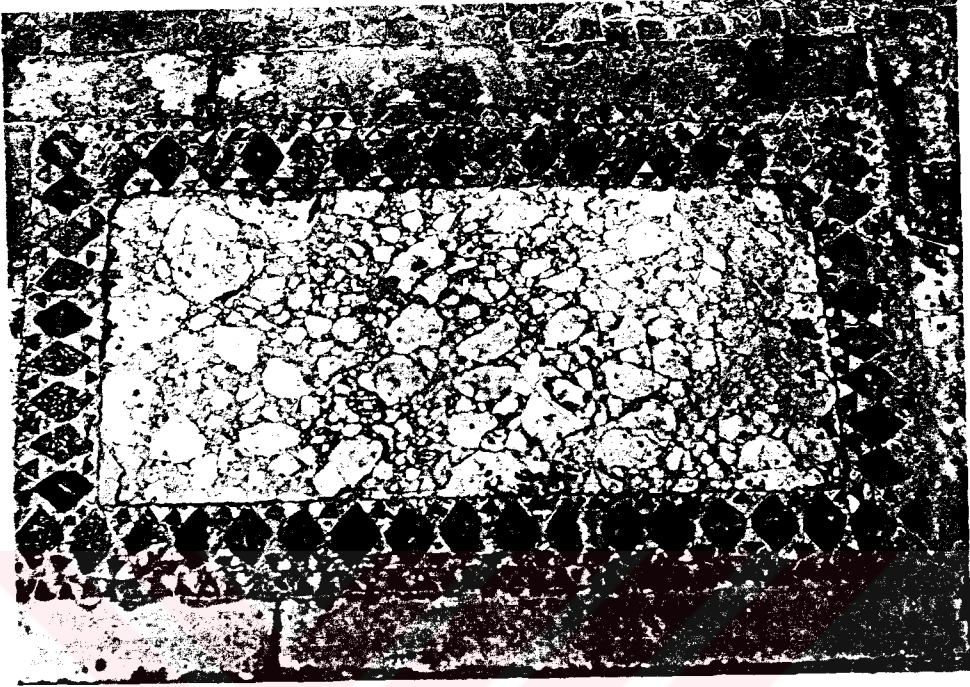
H. SOPHIA, YER MOZAIĞI

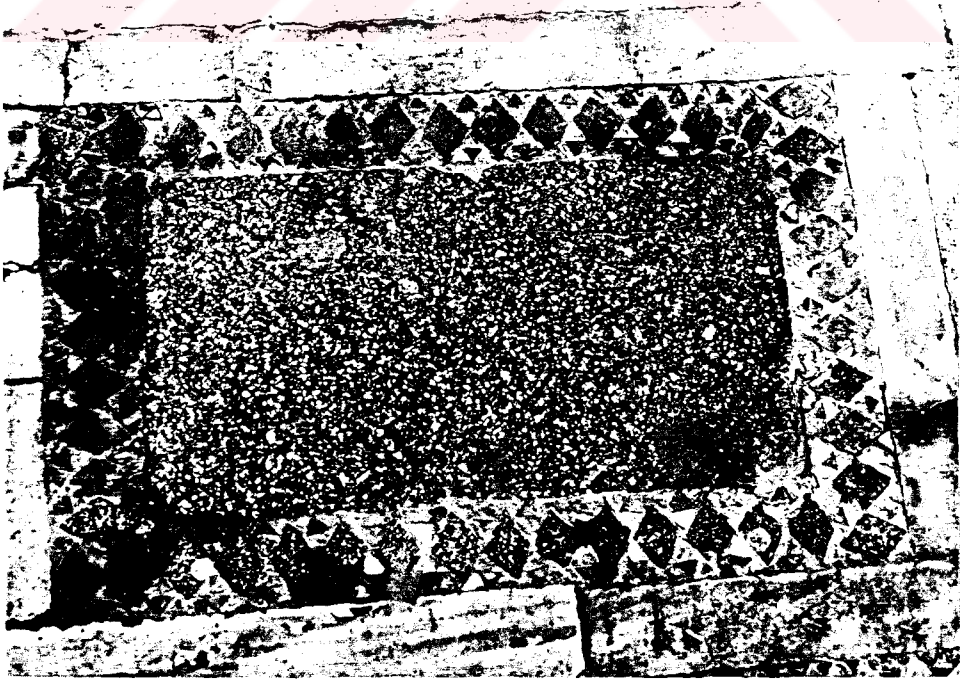

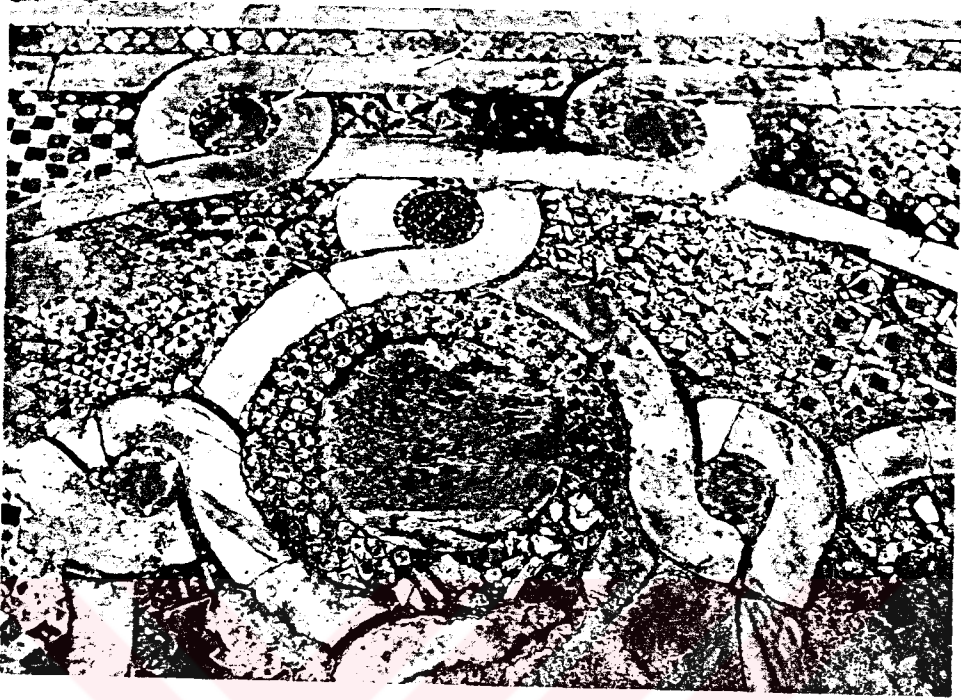
H.SOPHIA, YER MOZAIĞINDEN DETAYLAR.

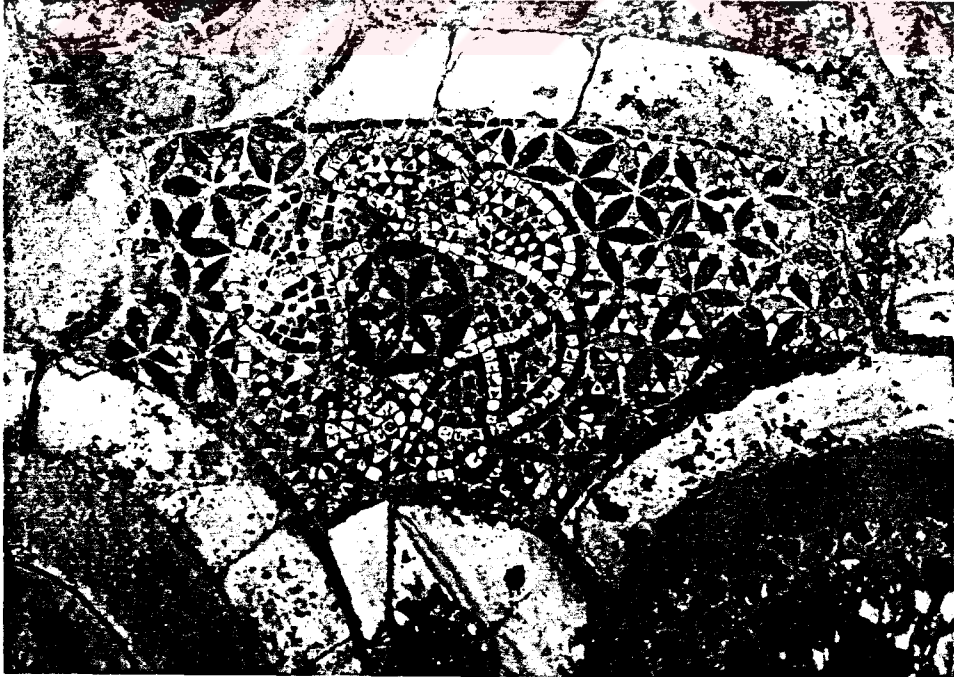

H.SOPHIA, YER MOZAIĞINDEN DETAYLAR.

H. SOPHIA , YER MOZAIĞINDEN DETAYLAR.

H.SOPHIA, KUZHEY YAN NEF DUVARINDAKİ FRESKO

1.1 KİLİSE 1 [AYAZMA]

Yapı, İznik Tiyatrosunun güneydoğusunda yer almaktadır. Ayazma olup olmadığı kesin olarak bilinmeyen yapı bazı araştırmacılar tarafından da kilise alt yapısı olarak değerlendirilmektedir. Yapı, 1974 - 75 yıllarında Arkeolog Bedri Yalman'ın yönettiği kazılar sonucu ortaya çıkarılmıştır.

Yapının inşa tarihi ile ilgili birçok fikir ileri sürülmüşse de kesin tarihi bilinmemektedir. A.M. Schneider'e göre 12 -13. yüzyıllarda, Bedri Yalman'a göre ise 4. yüzyılın sonlarına doğru yapılmıştır.

[25

YAPININ MİMARİ ÖZELLİKLERİ

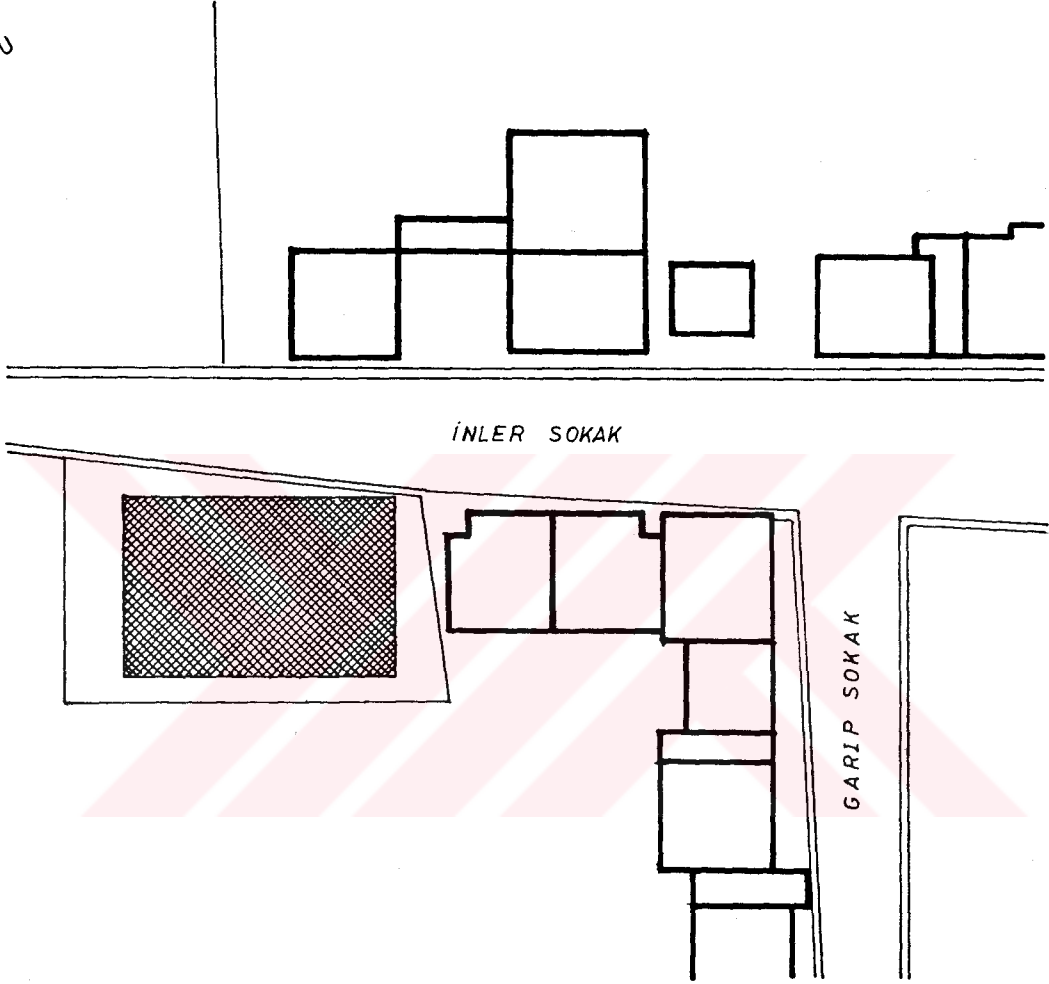
Boyutları 17.80 x 11.90 m. olan dikdörtgen planlı yapı, doğu batı doğrultusundadır. Doğuda eksende yuvarlak bir apsis çıkıntısı vardır.

Kuzey ve güney duvarların içinde üçer üçer olmak üzere altı dikdörtgen mezar odası yer alır. Yaklaşık olarak boyutları aynı olan odaların yüksekliği 2.00 m. dir. Kilisenin içinde dokuz farklı boyutta mekan vardır. Doğuda apsis yuvarlağı içindeki mekan yarım kubelidir. 1, 2 ve 3 nolu odalar doğu - batı doğrultusunda, dikdörtgen ve beşik tonozludur.

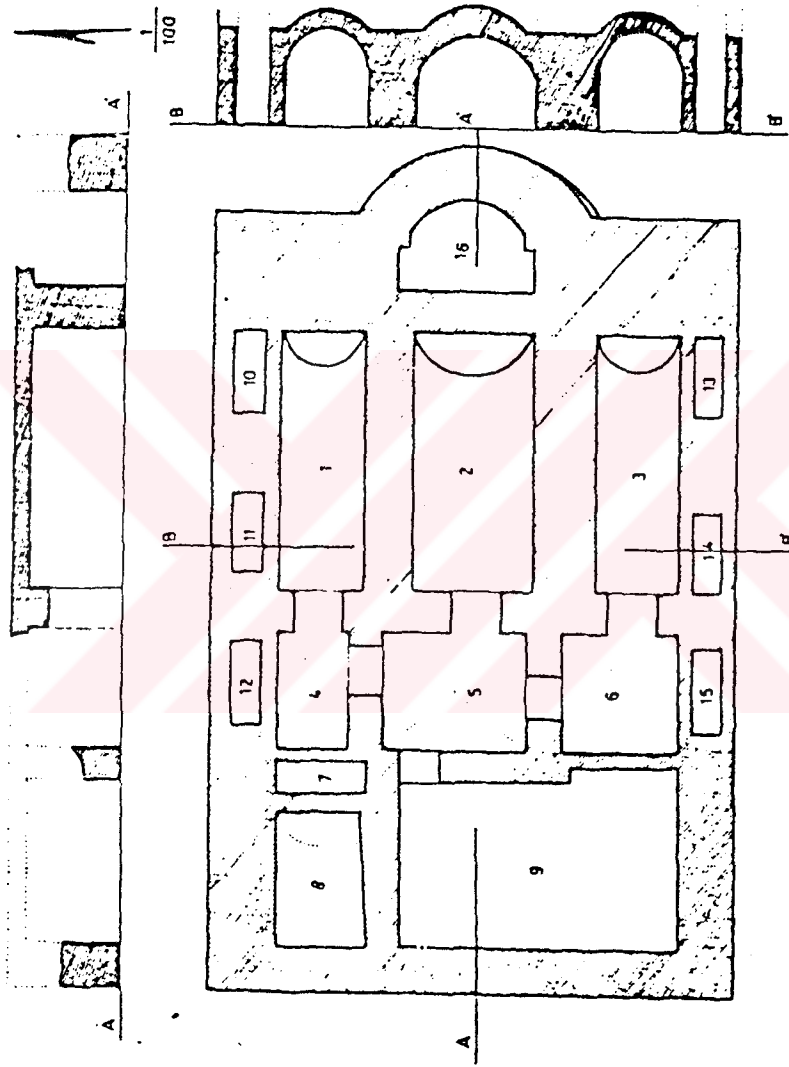
Bunlara bir geçitle bağlanan 5 nolu mekan çapraz, 4 ve 6 nolu odalar ise beşik tonozludur. Duvar yüksekliği 1.57 m. olan 7 nolu oda

KİLİSE 1

ROMA TİYATROSU

Konum Planı 1/500

KİLİSE I

KİLİSE I

KİLİSE 1

bir mezar yeridir, 9 nolu mekanın üst örtüsü yıkıktır, 8 nolu mekan ise beşik tonozludur. Duvarlar tuğla ve taşla örülmüştür. Tuğlalar kısmen düzenli sıralar oluşturur, taş sıraları düzensizdir. Kemer ve tonozlar tuğladan yapılmıştır.

Yapı, günümüzde oldukça bakımsız ve harap bir durumda varlığını sürdürmektedir.

1.3. KİLİSE 2 [H. TRYPHONOS]

A.M.Schneider, 1932-1938 yılları arasında yaptığı incelemeler sonucu Yenişehir kapısı yakınında bulunan bu yapının kalıntıları ve duvar tekniğine göre 1000 yılından sonra yapıldığını ileri sürmüştür. [26]

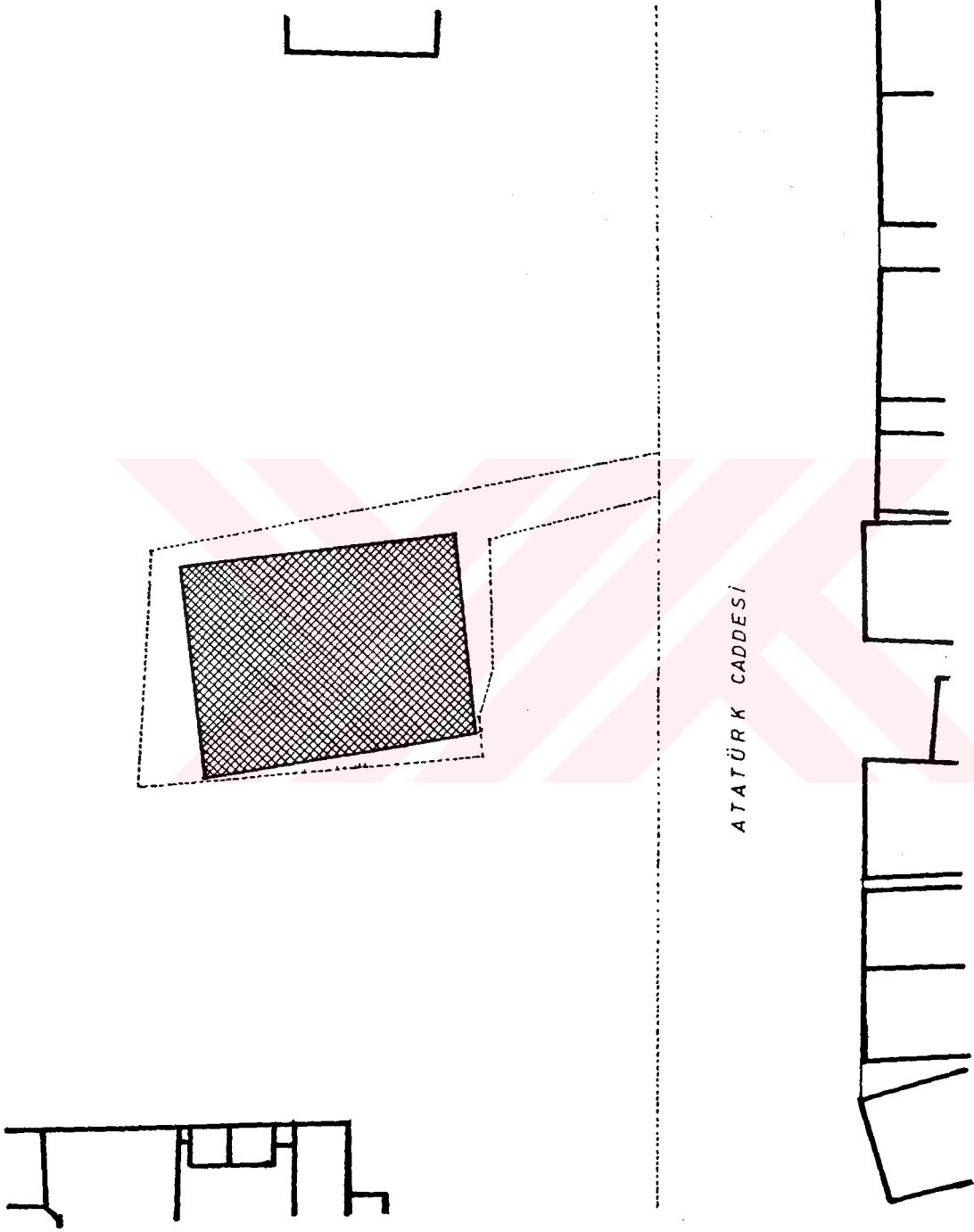
Daha sonra Semavi Eyice'nin yaptığı incelemeler, yapının bazı özelliklerini açığa çıkarmıştır.

Eyice, yapının süslemelerinin zenginliğine ve plan özelliklerine işaret ederek, II.Theodoros Laskaris'in 1255 den sonra yaptırdığı Aziz Tryphonos Kilisesi olabileceğini ileri sürmüştür.

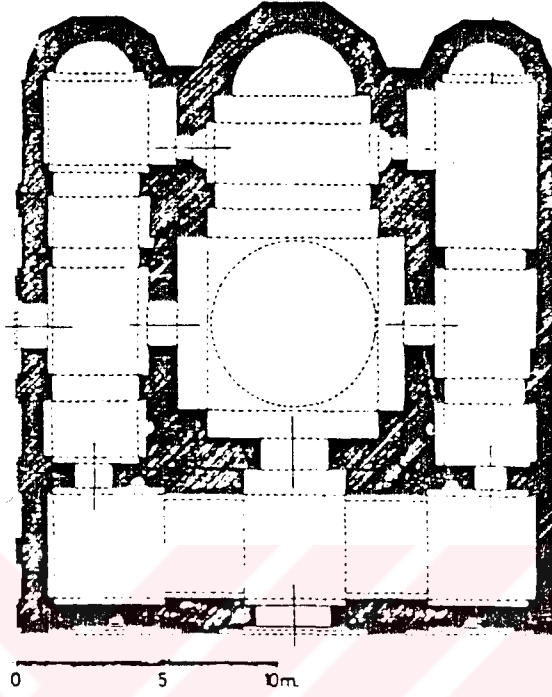
Duvarların paye, kemer ve nişlerle hareketlendirilmesi, yer döşemesi ve plan, araştırmacıya göre, kilisenin 11.YY sonrası yapıldığını gösteren özelliklerdir. [27]

Kilise bugün harabe halindedir ve yaklaşık 2 m'ye kadar beden duvarları ayakta.

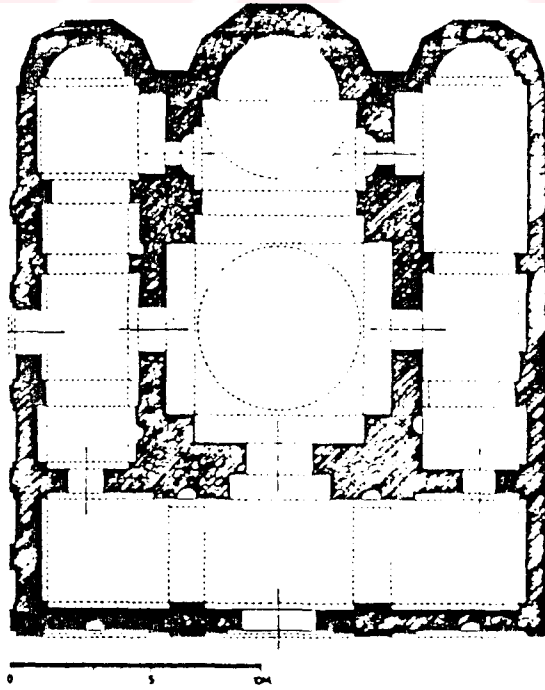
KİLİSE 2

Konum Planı 1/500

KİLİSE 2

YAPININ MİMARİ ÖZELLİKLERİ

Yapı, doğu-batı doğrultusunda kareye yakın dikdörtgen planlıdır. Naos, doğuda bema ve dışa taşkın apsis, kuzey ve güneyde iki yan mekan ve batıda nartekle sınırlanır.

Haçvari kare planlı naosun pandantiflerle geçilen bir kubbeyle örtülü olduğu sanılmaktadır. Kuzey ve güney haç kolları eksenlerindeki açıklıklarla yan mekanlara, batı haç kolu bir kapı ile nartekse bağlanmaktadır. Doğuda duvar payeleri üzerinde yükselen kemer, naosla bemayı ayırır. Bema, kuzey-güney duvarlarındaki yuvarlak nişler içine alınan açıklıklarla yan mekanlara bağlanıp, doğuda yuvarlak apsisle sonuçlanmaktadır.

Yaklaşık simetrik planlı yan mekanlar doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlıdır ve doğuda eş boyutlu birer apsisle sonuçlanırlar. Duvar payelerine oturan yuvarlak kemerler güney mekanı üç, kuzey mekanı dört bölüme ayırırlar. Batıda eksenlerindeki birer kapıyla nartekse, kuzey ve güney duvarlarındaki birer kapıyla naosa, doğuda dikdörtgen nişlerdeki birer kapıyla bemaya bağlanırlar.

Kuzey mekanın kuzey duvarındaki kapı dışa açılır. Yan mekanların batı bölümünde, içte birer yarım yuvarlak niş yeralır. Nartekse kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlıdır. Batıda duvar payelerine oturan iki yuvarlak kemerle üç bölüme ayrılır.

Doğuda eksende dikdörtgen niş içindeki kapıyla naosa, eksenin iki yanındaki kapılarla yan mekanlara bağlanır. Ana kapıya,

KİLİSE 2

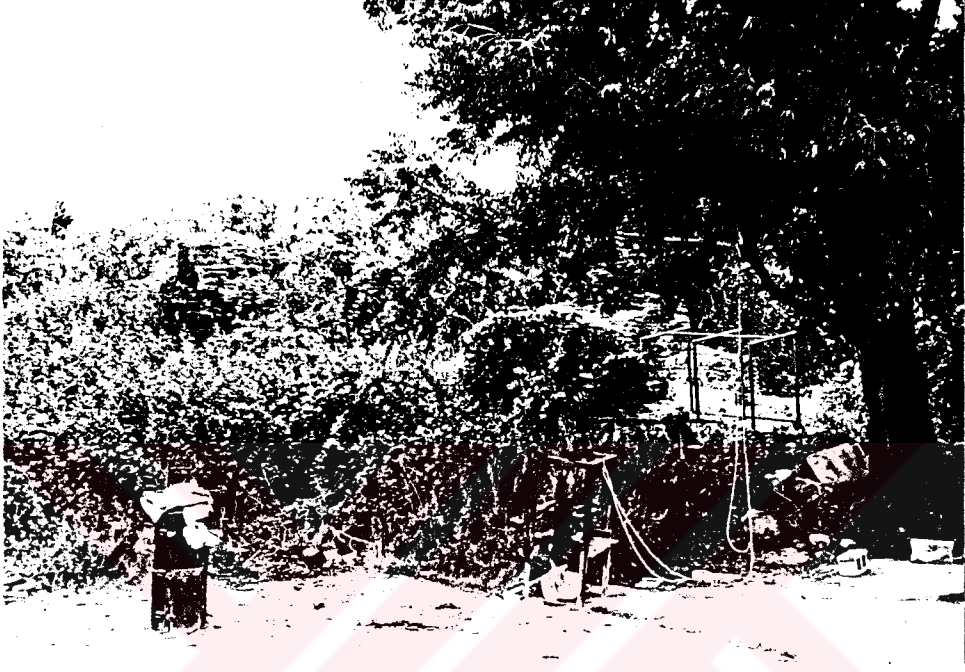
KİLİSE 2

KİLİSE 2

KİLİSE 2

simetrik birer yarım yuvarlak niş vardır. Batı duvar eksenindeki kapı dışarı açılır; kuzey ve güney duvarlar sağırdır. Yapının doğu cephesi harap olduğu için sınırları belli değildir. Güney cephesi sağırdır. Batıda kademeli kemerlerle bağlanan dört duvar payesi ile narteksin bölüntüsü dışa yansıtılmıştır. Orta bölümün ekseninde bir kapı ve iki yanında birer yuvarlak niş yer alır.

Kuzeydeki duvar payeleri kademeli kemerleri ile cepheyi hareketlendirir. Batıdan dördüncü ve beşinci payeler arasında bir kapı vardır.

Kilise genelde bir-iki sıra tuğla ve bir sıra moloz taşla almışık teknikte inşa edilmiştir. Bazı yerlerde dikine yerleştirilmiş tuğlalarla çerçeve tekniği oluşturulmuştur. Narteksin ve kubbeyi taşıyan köşe payelerinin altında büyük blok taşlar görülür ; payeler tuğladır. Kirli beyaz renkte harç çakıl karışımıdır , üstü pembe sıvalıdır. Yapının kuzeyinde 1,50 m. ve 2,50 m. uzunluğunda 0,92 m. çapında iki granit sütun parçası vardır.

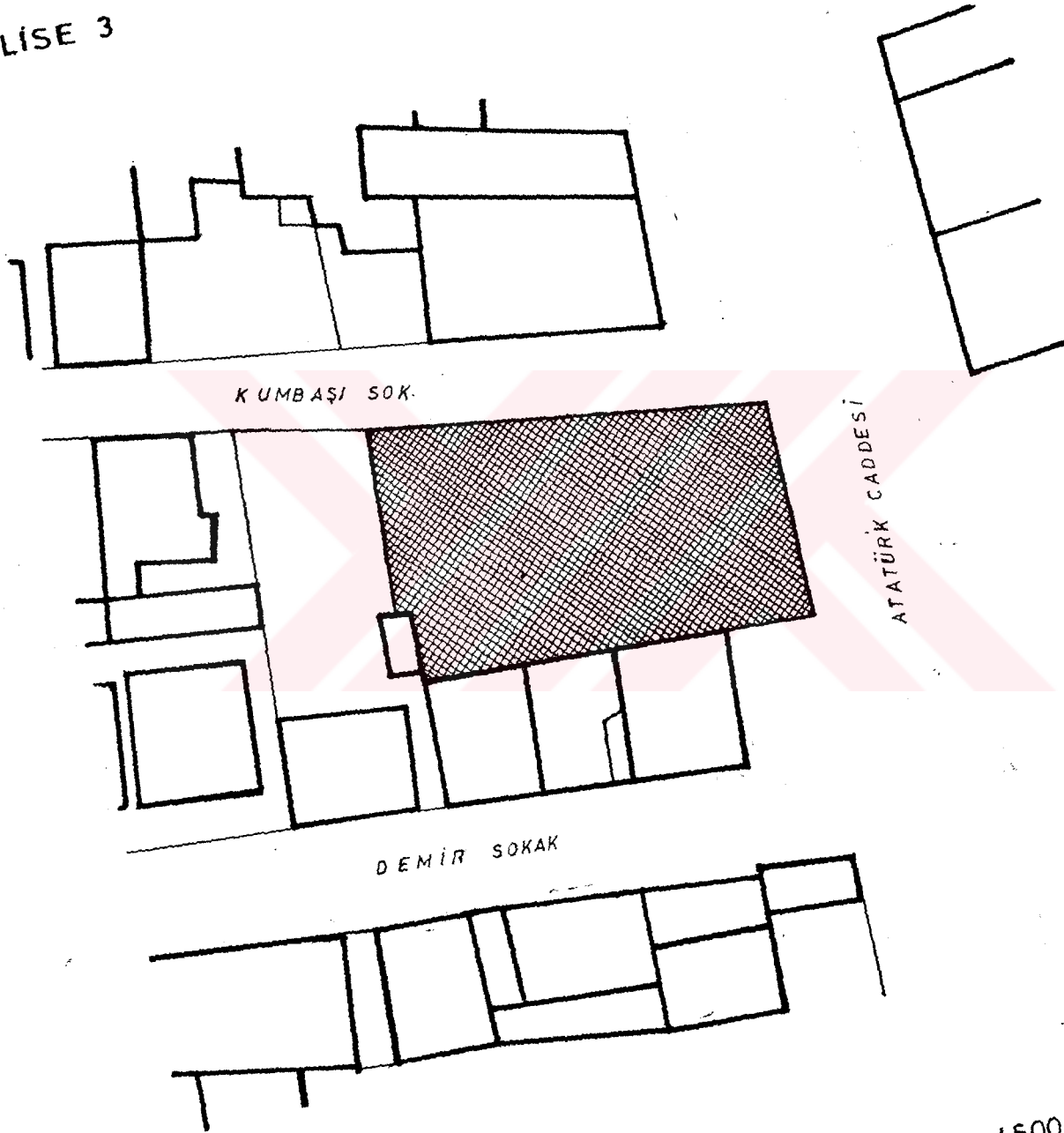
1.4 KİLİSE 3 [H.TRYPHONOS KİLİSESİ]

Oldukça harap bir durumda olan kilisenin yapıldığı tarihle birlikte kesin adı bilinmemektedir.

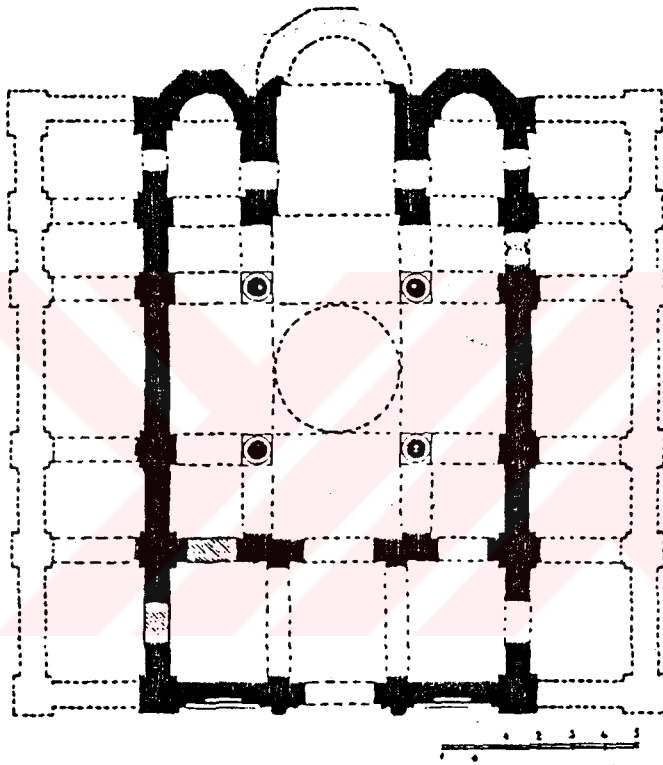
Semavi Eyice'ye göre kilise 11. - 13. YY. arasında yapılmıştır.

J.B. Papadopoulos ise kilisenin daha önce burada varolan eski bir vadi üzerine inşa edildiğini savunmuş. tuğla bovuatlarının. İznik

KİLİSE 3

Konum Planı 1/500

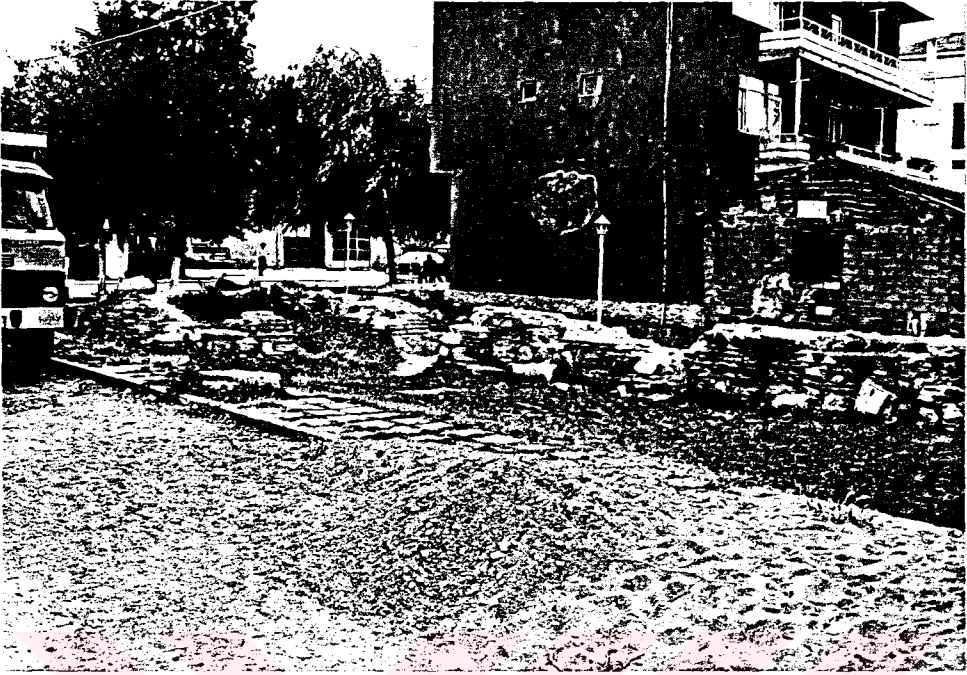
KILISE 3

surlarındaki 1204 - 1222 yılları arasında yenilenen kısımdakilerle aynı olduğuna ve mermer süslemelerinin 13. YY. başına has özellikler gösterdiğine işaret etmiştir. [28]

YAPININ MİMARİ ÖZELLİKLERİ

Kilise, doğu-batı doğrultusunda, dikdörtgen planlı ve kapalı yunan haçı tipindedir. Batıdaki narteksin iç duvarlarında ve köşelerde görülen payelere dayanarak Semavi Eyice, bu kısmın orijinalde üç bölümlü olduğunu ve her bölümün çapraz tonozlarla örtüldüğünü belirtmiştir. Nartekisle naos arasındaki bağlantı, ortadaki daha geniş üç kapı ile sağlanmıştır. Kuzey giriş örülerek kapatılmıştır.

Naos orijinalde dört sütuna oturan bir kubbeye örtülü kare planlı mekanla, beşik tonozlu dört haç kolu ve köşe hücrelerinden oluşmaktaydı. Oldukça iyi korunmuş pastoforium hücreleri doğuda içten yarım yuvarlak, dıştan üç cepheli birer apsisle son bulur. Yapının ana apsisi tamamıyla yıkılmıştır. Yapının güney ve batı duvarları 0.50 m. yüksekliğe kadar ve diakonikon ile kuzeybatı köşesindeki paye ayakta. Diakonikonun kuzey cephesinde eksende dikdörtgen, batı cephesinde eksenin güneyinde ve eksende birer altlık ve üstlük penceresi vardır. Üst kısmı tahrip olmuş alt pencere yuvarlak kemerlidir, daha küçük boyutlu üstlük ise dikdörtgen biçimindedir. Naosun orta kısmında kubbeyi taşıyan sütunlardan ikisinin Antik - Korint tipi kaideleri ve kırık bir sütun görülür. Dört duvar payesi narteksin batı duvarını üç bölüme ayırır. Yan bölümler kademeli kemerlerle hareketlendirilmiştir.

KİLİSE 3

Duvarlar, almaşık teknikte bir sıra moloz taş, iki dört sıra tuğla ile örülmüştür. Sütun kalıntısı ve kaideler mermerdir. Yerdeki moloz arasında rastlanan küçük cam mozaik parçaları, kilisenin eskiden mozaiklerle süslü olduğunu kanıtlamaktadır.

Çeşitli geometrik biçimlere göre kesilen beyaz mermer, kırmızı ve yeşil porfir, sarı killi pişmiş topraktan küçük parçaların kalın Horasan harcına tesbiti ile oluşan mozaik *Opus Sectili* tekniğindedir.

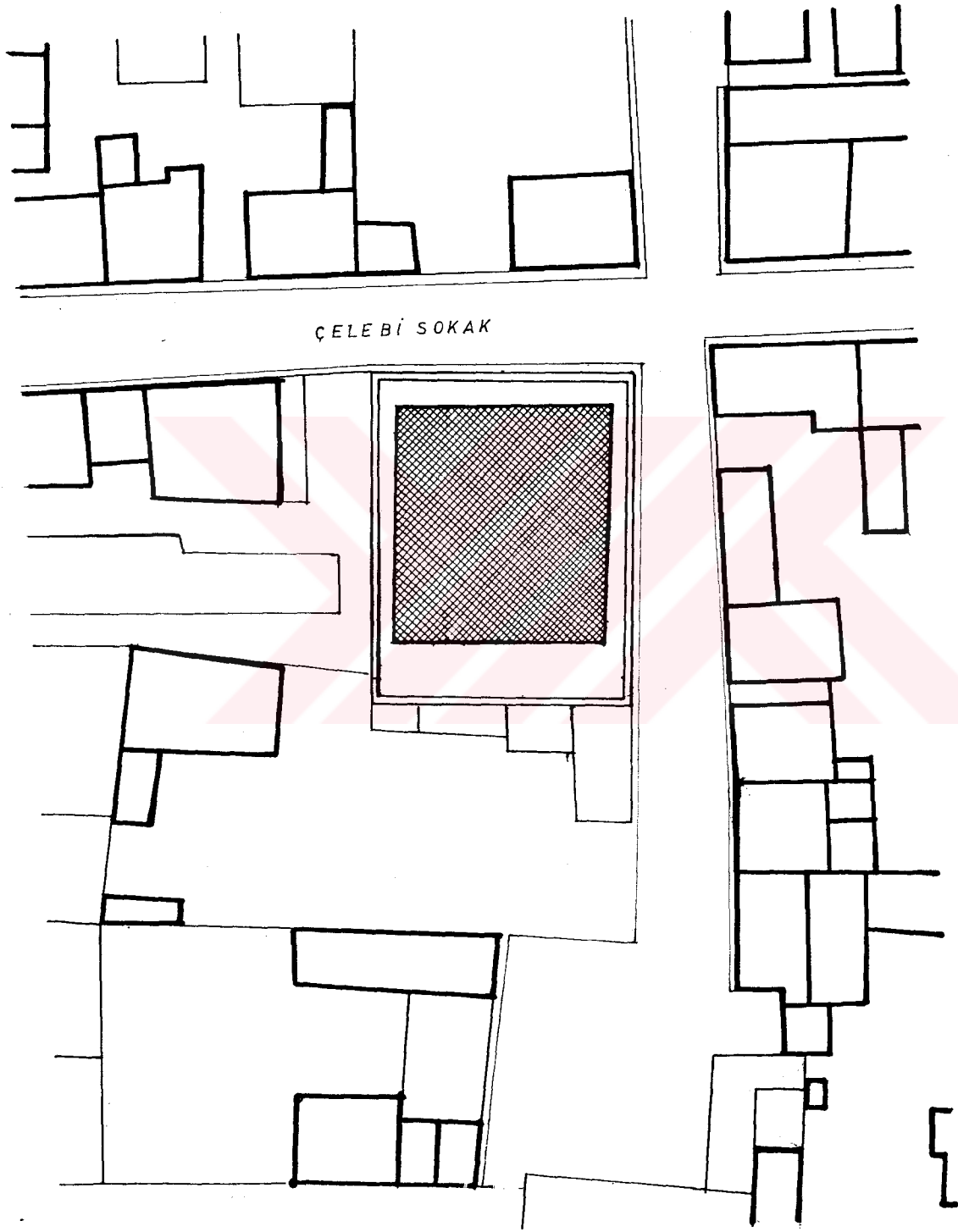
[29]

1.5 KOIMESIS TES THEOTOKOS KİLİSESİ [HYAKINTHOS KİLİSESİ]

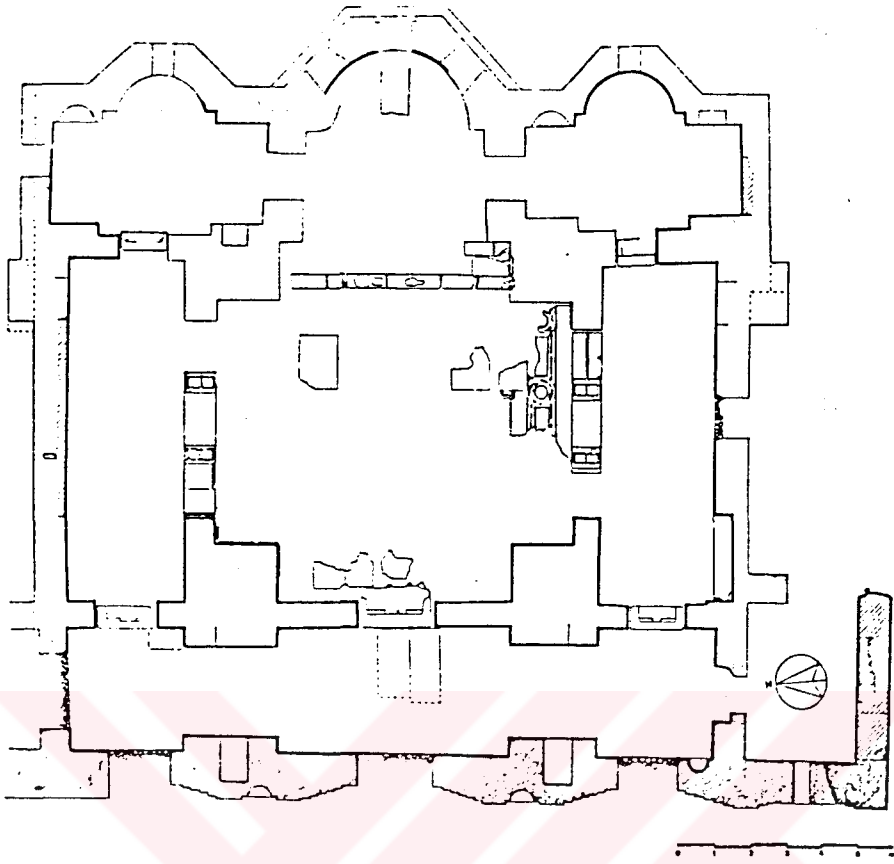
Theotokos manastırının ana kilisesi, Hyakinthos tarafından 787 yılından önce, tahminen VIII.YY başlarında inşa ettirilmiştir. Apsis ve bema tonozundaki figürlü mozaikler ikonoklasma döneminde tahrip edilmiş, 843 de tasvir kırıcı bir dönemin sonuçlanmasıyla, Naukratios tarafından yenilenmiştir. Narteksteki mozaikler ise, 1065 yılında, yapıya büyük hasar veren bir deprem sonrası, gerçekleştirilen onarımda yapılmıştır. Mimari veriler kubbenin, tympanon duvarlarını, tonozların ve narteksin aynı yıllarda onarıldığını gösterir. Ayrıca narteksin üst katı ve yan mekanları eklenmiştir. Pastoforium odalarında yenilenmiş olduğu ileri sürülmektedir.

Türklerin İznik'i ele geçirmelerinden sonra yapı, Hristiyanların elinde kalmıştır. 1740-1779 yılları arasında, kubbesi çöken kilisenin onarımı, bu kez 1807 yılında gerçekleştirilmiştir. 1833-1834 yıllarında ise kilise oldukça büyük bir onarım geçirmiş ve freskolarla be-

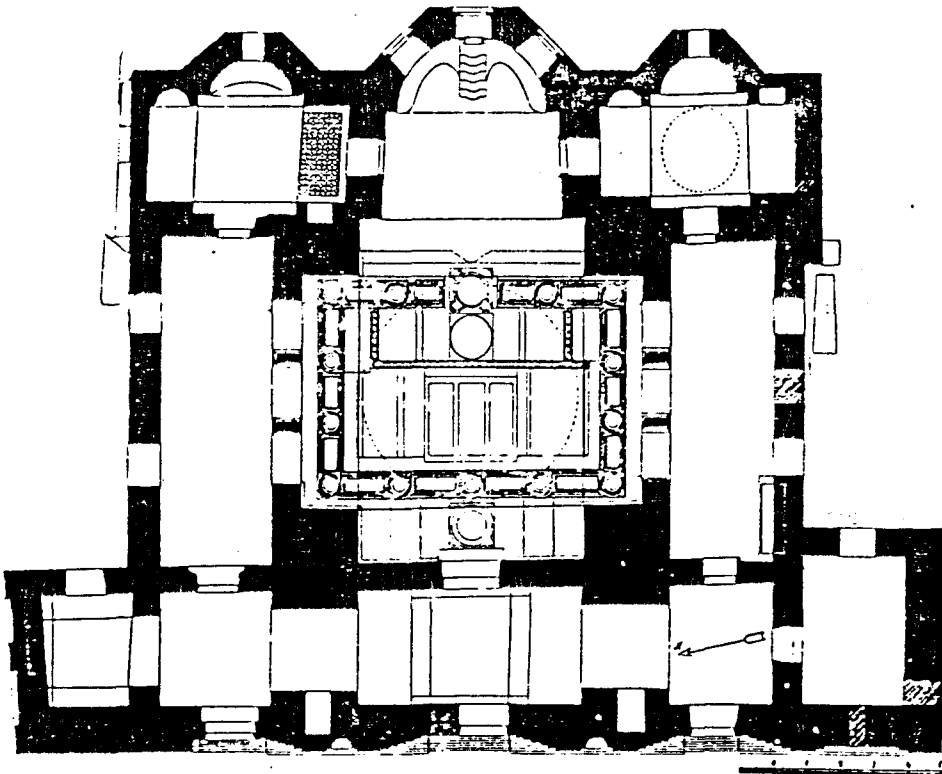
KOİMESİS TES THEOTOKOS KİLİSESİ

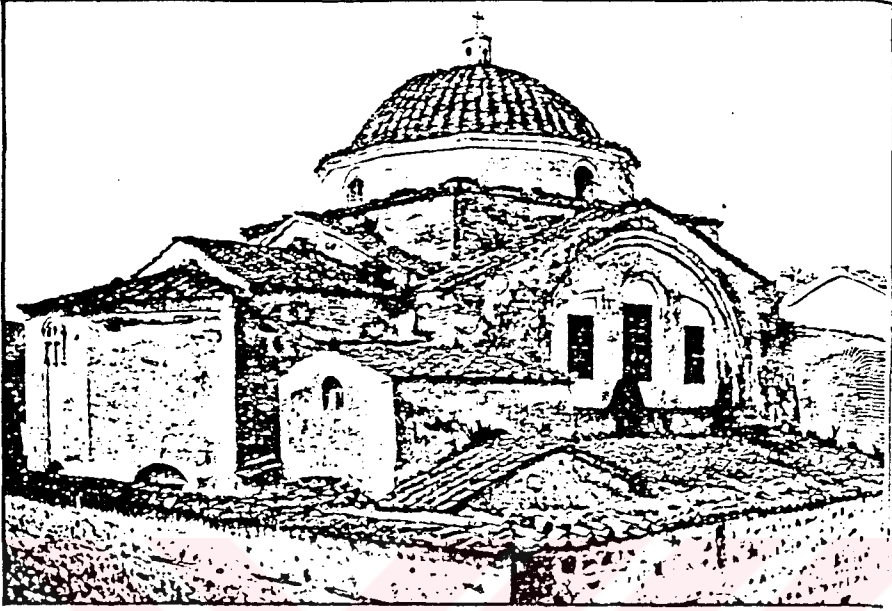

Konum Planı 1/500

KOIMESIS TES THEOTOKOS KİLİSESİ

Koimesis Kilisesi'nin eski görünüŖleri

Kolmesis Kilisesi mozaikeri

zenmiştir. Aynı yüzyılda çevre duvarı ve can kulesi yapılmış, ayrıca narteks yan mekanları restore edilmiştir. Daha sonra kilise 1922 yılında yıkılmıştır. 1955 yılında ise moloz ve topraktan temizlenerek ortaya çıkarılmıştır. [30]

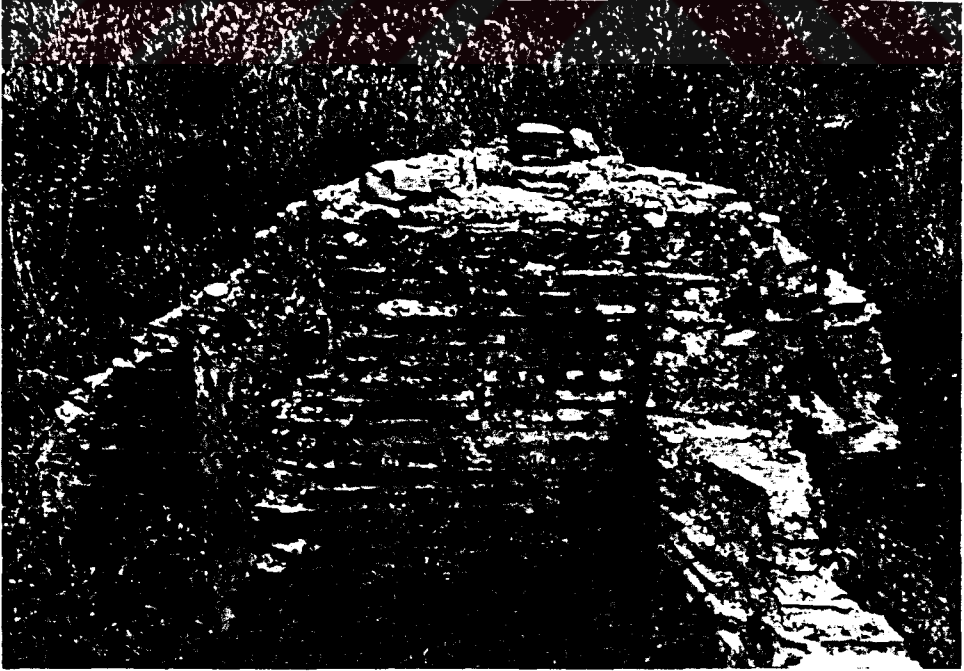
YAPININ MİMARİ ÖZELLİKLERİ

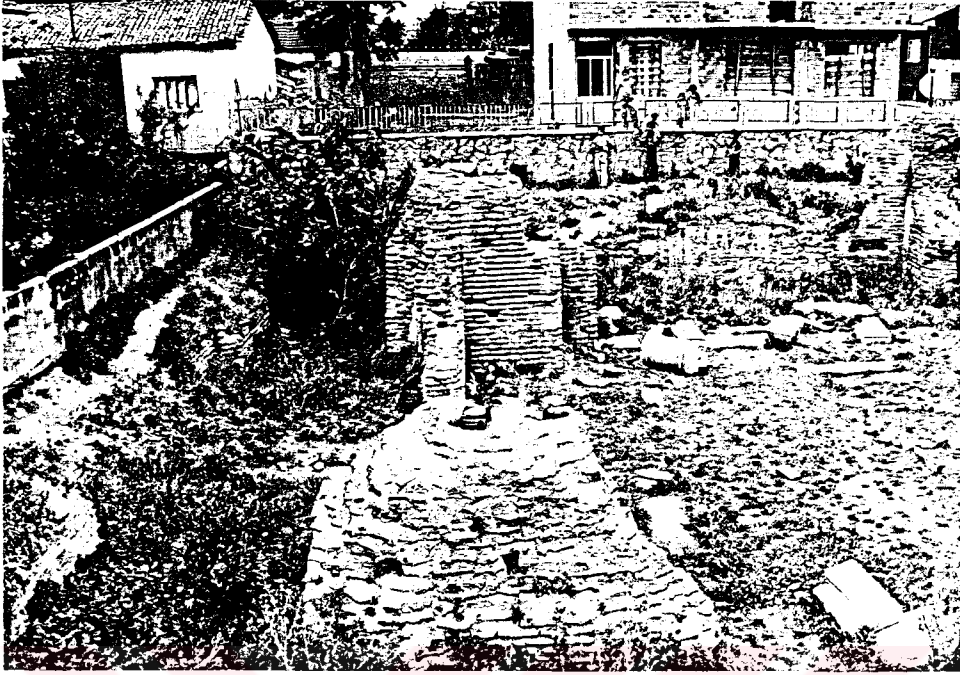
Koimesis kilisesi üç nefli ve kubbeli nir bazilikadır. Batıda yanlarda merdiven kuleleri ile sınırlanan narteks, ortada üç nefli naos, doğuda bema apsis, apsis ve pastaoforium mekanlarından oluşur. Narteks naos genişliğince kuzey-güney yolunda dikdörtgen planlıdır. Duvar payeleri üzerinde yükselen iki kemerle üç ana bölüme ayrılır. Kuze ve güneydeki eş boyutlardaki kareye yakın dikdörtgen bölümler , tonozumsu kubbe, orta bölüm ise tonozla örtülüdür. Her bölüm batıda birer kapıyla dışa , doğuda birer kapıyla naosa açılır. Nartekse yanlarda birer kapı ile bağlanan merdiven kuleleri doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlıdır. Enlemesine dikdörtgen planlı naosun orta nefindeki kare planlı, pandatif geçişli merkez mekan, dört yönde eş derinlikte haç kolları ile genişletilmiştir.

Kuzey ve güney yan nefler, doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı ve besik tonozludur. Yan nefler, hacvari orta neften iki paye ve üç açıklıklı destek dizisi ile ayrılmaktadır. Dış duvarlarda ikişer pencere vardır. Orta nef doğuda, dikdörtgen planlı bema ve içten yuvarlak, dıştan üç cepheli apsis, yan nefler ise kare planlı, içten yuvarlak, dıştan üç cepheli apsidiollerle sonuçlanan pastoforium mekanlarına açılırlar. Bema beşik tonozlu, pastoforiumlar tonozumsu kubbeli-dir. Ana apsis üç. van apsisler birer pencere ile dışa açılırlar. Pasto-

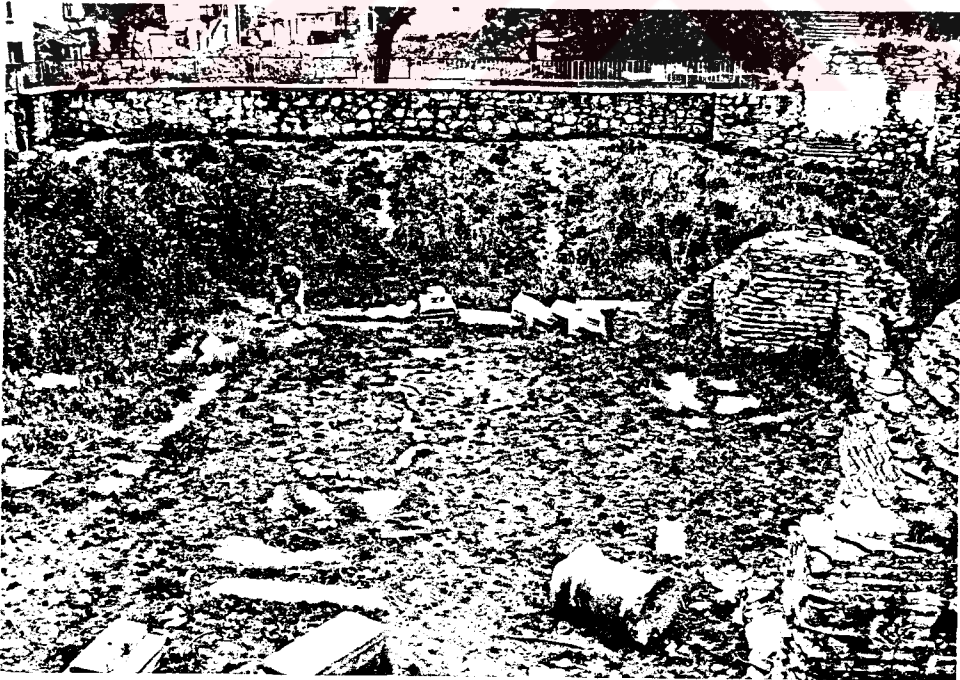

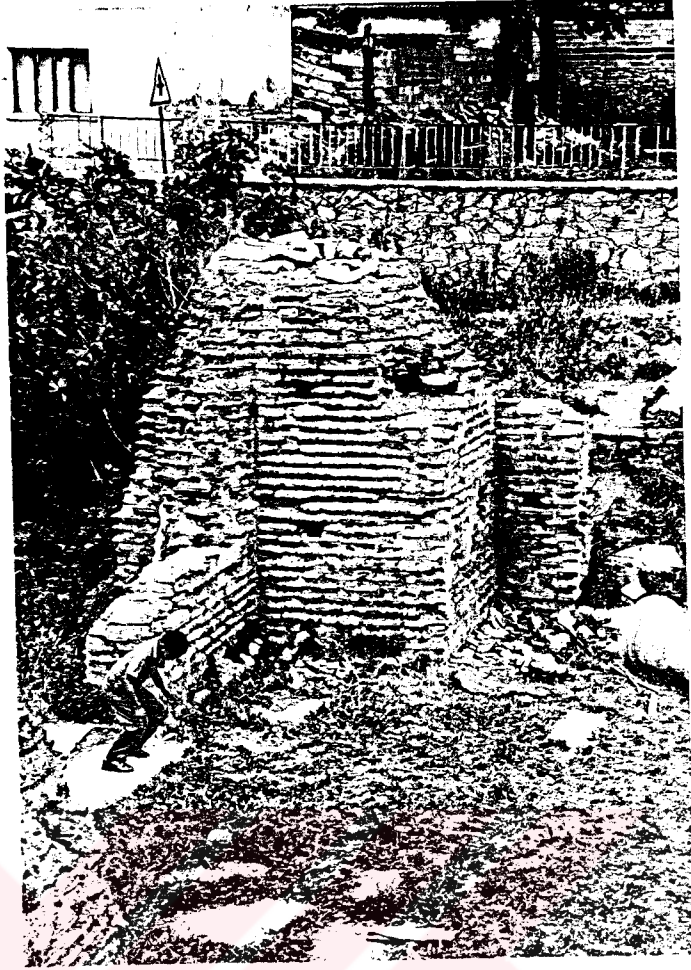
KOİMESİS TES THEOTOKOS KİLİSESİ

KOİMESİS TES THEOTOKOS KİLİSESİ

KOIMESIS TES THEOTOKOS KILISESI

KOİMESİS TES THEOTOKOS KİLİSESİ

foriumlar kuzey ve güney yönünde genişletilmişlerdir. Ayrıca birer kapı ile bemaya ve yan neflere bağlanırlar. Kuzey ve güneyde üçlü pencere açıklıkları içeren haç kolları çift pahlı çatılarla, merkez mekan ise pencerelerle dışa açılan kasnak üzerindeki kubbe ile örtülmüştür.

Apsis ve yan nef cephelerindeki pencereler yuvarlak kemerlidir. Narteks üzerinde geç bir dönemde eklenen ikinci kat önceleri, tonoz daha sonraları ahşap sistemle örtülmüştür. [31]

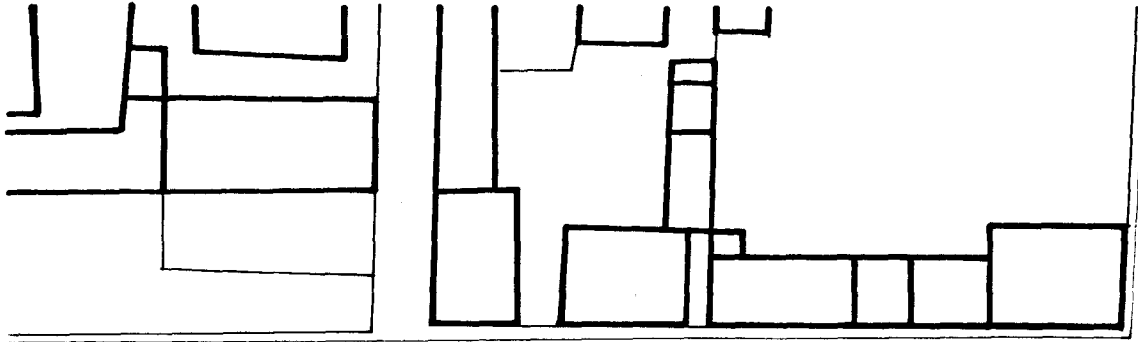
Orjinal yapı ve 1065 yılından sonra yeniden yapılan narteks, tuğla ile örtülmüştür. İki duvar tekniği arasında, tuğla boyutlarında harç bileşimlerinde ve derzlerde farklılıklar vardır. Derz yüzeyleri orjinal yapıda düz, nartekste ise eğimlidir. Narteks duvarları temelinde büyük kesme tas sıraları görülür.

Bugün harabe halinde olan yapı, Hristiyanlık döneminin en önemli eserlerindedir.

1.2 BÖCEK AYAZMA (BAPTISTERIUM)

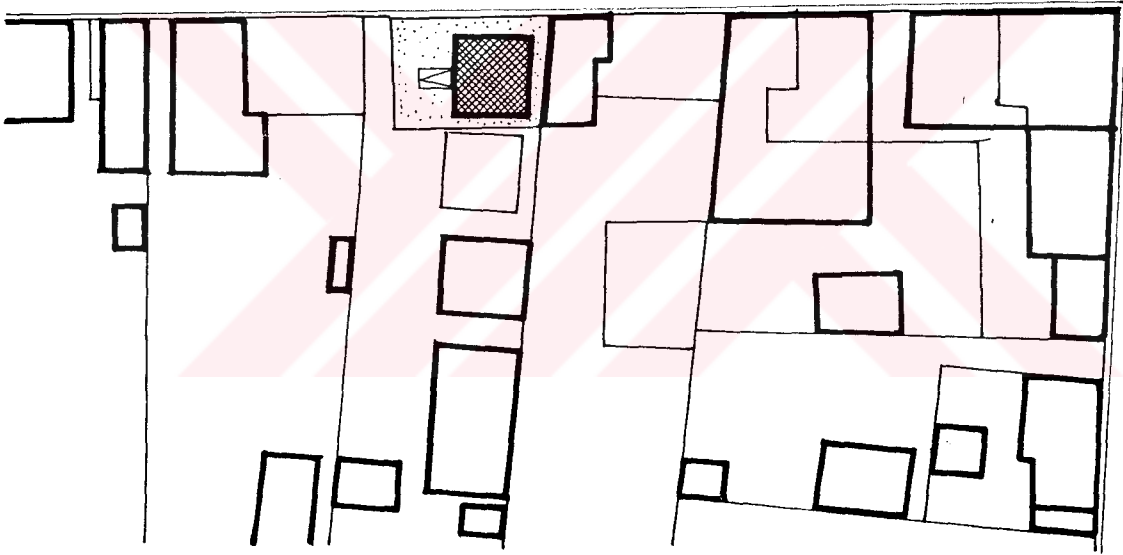
Böcek ayazması olarak tanınan yapının inşa kitabesi yoktur. İçinde bulunan sarnıcın çevresindeki mermer bloklarda kitabeler görülür. Doğudakinin iç yüzeyinde A.M.Schneider tarafından I. YY'a tarihlenen ibrance bir kitabe ve stilize edilmiş şamdan motifi; dış yüzünde yedi satırlık Basmelek Mikael'in adını içeren bir Yunanca bir kitabe vardır. Araştırmacılara göre yapı orjinalinde vaftizhane, 1870'lerde ayinler için kullanılan bir mekan, 20 YY'ın başından itiba-

BÖCEK AYAZMA

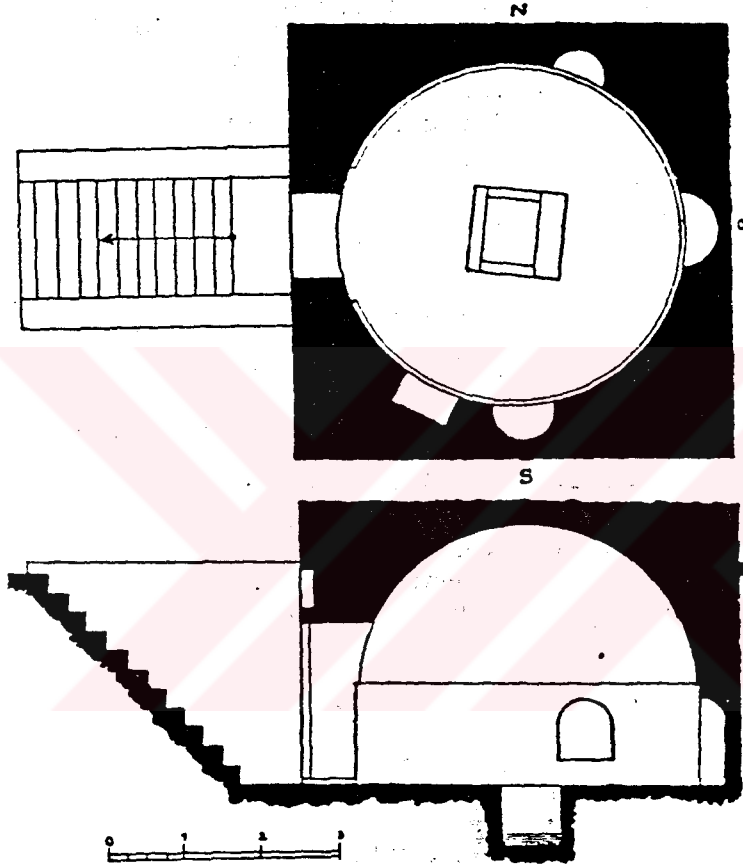

ÇELEBİ SOKAK

TEKKE SOKAK

Konum Planı 1/500

BÖCEK AYAZMA

YAPININ MIMARI ÖZELLİKLERİ

Daire planlı, kubbeli yapının batısında, L biçiminde düzenlenmiş bir merdivenle ulaşılan giriş kapısı yer alır. Toprak altındaki mekanın ortasında kare planlı bir sarnıç ve duvarlarında asimetrik dizilmiş dört niş vardır. Güneydoğu niş zemin hizasından, diğerleri 0,50-0,76 m. yukarisından başlar. Yükseklikleri 0,85-1,10 m. arasında değişir.

Giriş kapısı üstte bir arsitravla sınırlanır; üzerinde yuvarlak kemerli bir alınlık vardır. Sarnıç yaklaşık 1,00 m. derinliktedir. Dogudaki nişin kuzey ve güneyinde 0,70 x 0,28 m. boyutlarında geometrik ve haç motifli kabartmalarla bezeli birer mermer blok görünür. Nişin yarım kubbesi içine yuvarlak kemerli; dışa doğru eğimli bir açıklık yapılmıştır. Açıklığın üstünde mermer, bezemeli bir arsitrav parçası görülür. Tüm nişler yuvarlak kemerlidir. Zemin taş levhalarla döşenmiştir. Duvarlar büyük, düzensiz işlenmiş taş, moloz ve harçla örülmüş; arada tuğla sıraları kullanılmıştır. Kubbe niş kemerleri ve giriş kapısının alınlığı tuğladır.

Böcek Ayazma, günümüzde olanca bakımsızlığı ve kötü durumuyla varlığını sürdürmektedir.

BÖCEK AYAZMA

AYAZMA BÖCEK AYAZMA
AYAZMA BÖCEK AYAZMA

ANALİZ NO: 1
Kat adedine göre

- 1 KAT
- 2 KAT
- 3 KAT
- 4 KAT

ÇEVRESEL ÇEVRE KURUMU
MANTASYON MÜHÜRÜ

ANALİZ NO: 2
Yapım sistemine göre
B.A.K
YIĞMA

YATIRIMCI VE İZLENİMLERİ
KURUMUNUN İZLENİMLERİ